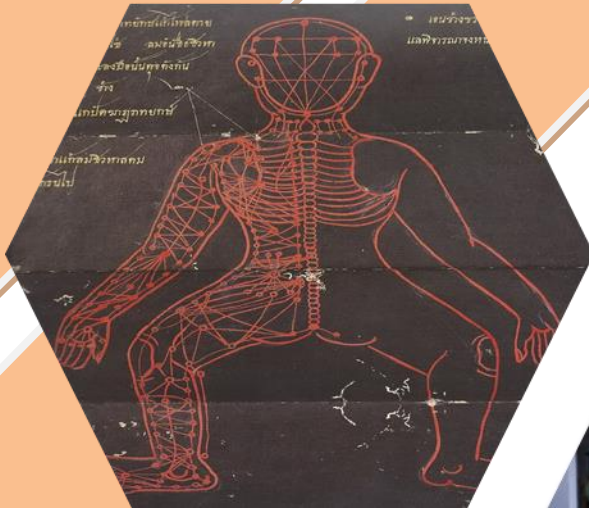

การนวดไทยแบบอันทพิภุทธิ

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
Department of Thai Traditional and Alternative Medicine

คำนำ

ภูมิปัญญาการนวดไทยและการรวบรวมองค์ความรู้เรื่องการนวดไทยจากคัมภีร์และตำราด้านการนวดไทย ซึ่งปัญหาที่พบจากการค้นคว้าและรวบรวมองค์ความรู้ในครั้งนั้นจึงทำให้คณะทำงานพบว่า แผนนวดที่ปรากฏในตำราปัจจุบันมีแต่แผนภาพนวดและจุดที่ให้นวด แต่ขาดเนื้อหาบรรยายของโรค อาการและตำแหน่งต่างๆ ว่าเป็นอย่างไร เอกสารที่ใช้ประกอบการค้นคว้ายังพบว่าข้อมูลไม่สมบูรณ์ที่พบก็ขาดแนวทางที่มาต่อยอดก็ยาก ที่พบก็จะเอาจากหลายๆ เล่มมาปะปะให้ดูหาได้ถอดความตามความเป็นจริงที่ยากกว่าคือการทำให้นักนวดรับในสิ่งที่พัฒนาจากของเดิมโดยแท้ให้นำมาใช้รักษาได้จริงมากที่สุด และผู้เชี่ยวชาญที่ศึกษาด้านการนวดไทยอย่างแท้จริงมีจำนวนน้อย ที่จะยืนยันและถ่ายทอดความรู้จากตำราโบราณมาสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังและถูกต้อง

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ขอขอบคุณคณะกรรมการ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ได้สละเวลาทุ่มเทความรู้ ความสามารถ ให้ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะร่วมจัดทำ การนวดไทยอันทฤธิ จนสำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าตำราเล่มนี้จะเป็นประโยชน์แก่บุคลากรด้านการแพทย์แผนไทย เพื่อนำการนวดไทยสู่ระบบบริการสาธารณสุขของรัฐต่อไป

คณะผู้จัดทำ

สารบัญ

หน้า

คำนำ

บทที่ ๑ ความเป็นมา

ความเป็นมานวนวดอันทพฤทธิ ๑

วัตถุประสงค์ ๑

นิยามศัพท์เกี่ยวกับนวด ๑

บทที่ ๒ ความสัมพันธ์ธาตุกำเนิด ตรีธาตุและลม ๖ กอง

ธาตุกำเนิด ๘

ตรีธาตุ ๙

ตรีโทษ ๑๐

ความเชื่อมโยงของลม ๖ กอง ๑๐

ทางเดินเส้นประธานสิบและวิธีรักษา ๑๒

บทที่ ๓ การตรวจ รักษาโรค

วิธีการตรวจห้อง ๒๒

โรคและอาการที่เกี่ยวข้องกับลมอันทพฤทธิ ๒๓

เอกสารอ้างอิง

บทที่ ๑

ความเป็นมา

ความเป็นมานวดอันทพฤกษิ

สืบเนื่องจากปี พ.ศ.๒๕๖๓ กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ได้จัดตั้งคณะทำงานจัดทำชุดองค์ความรู้นวดจตุรพฤกษิขึ้นมาเพื่อเป็นการรวบรวมองค์ความรู้เรื่องการนวดไทยจากคัมภีร์และตำราด้านการนวดไทย ซึ่งปัญหาที่พบจากการค้นคว้าและรวบรวมองค์ความรู้ในครั้งนั้นจึงทำให้คณะทำงานพบว่า แผนนวดที่ปรากฏในตำราปัจจุบันมีแต่แผนภาพนวดและจุดที่ให้นวด แต่ขาดเนื้อหาบรรยายของโรค อาการและตำแหน่งต่างๆ ว่าเป็นอย่างไร เอกสารที่ใช้ประกอบการค้นคว้ายังพบว่าข้อมูลไม่สมบูรณ์ที่พบก็ขาดแหงหาที่มาต่อยอดก็ยาก ที่พบก็จะเอาจากหลายๆ เล่มมาแปะให้ดูหาได้ถอดความตามความเป็นจริงที่ยากกว่าคือการทำให้นักนวดรับในสิ่งที่พัฒนาจากของเดิมโดยแท้ให้นำมาใช้รักษาได้จริงมากที่สุด และผู้เชี่ยวชาญที่ศึกษาด้านการนวดไทยอย่างแท้จริงมีจำนวนน้อย ที่จะยืนยันและถ่ายทอดความรู้จากตำราโบราณมาสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังและถูกต้อง

ลมอันทพฤกษิ มีปรากฏในคัมภีร์แผนนวดหลายเล่ม ซึ่งเป็นแผนนวดที่หมอล่วงสมัยก่อนได้รวบรวมและจดจำจากครูบาอาจารย์ที่ได้สอนกันมา และจากการปฏิบัติจริงนำมาบันทึกเป็นจุดนวดต่างๆ ตามร่างกายว่าแก้อะไรบ้าง แต่ยังขาดเนื้อหาการเชื่อมโยงความรู้ระหว่างแผนนวดและจุดนวดแก้อาการต่างๆ ซึ่งตำราการเรียนในปัจจุบันจึงไม่มีใครที่สามารถเชื่อมโยงและถอดความรู้นี้ออกมาได้ กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกจึงตั้งคณะทำงานชุดนี้ขึ้นมาเพื่อถอดบทเรียนจากคัมภีร์ ตำราแผนนวด และจากอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการนวดไทย

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาองค์ความรู้เรื่องนวดอันทพฤกษิ
๒. เพื่อศึกษาอาการและโรคที่เกิดจากอันทพฤกษิ
๓. จัดทำคู่มือแนวทางการปฏิบัติกรนวดอันทพฤกษิ

นิยามคำศัพท์เกี่ยวกับนวด

จากการสืบค้นความหมายของ “ลมอันทพฤกษิ” ซึ่งในคัมภีร์ ตำราแต่ละเล่มเขียนแตกต่างกัน ได้แก่ ลมอรรตพฤก ลมอันทพฤกษิ ลมอันทพฤกษิ และลมอันทพฤกษิ การเขียนแตกต่างกันที่ตัวสะกดคำ แต่ความหมายจะหมายถึงลมชนิดเดียวกัน

๑. ลมอันทพฤทธิ หมายถึง ธาตุทั้ง ๔ ผิดปกติ เกิดอาการป่วยที่ท้อง แสดงออกให้เห็นธาตุทั้ง ๔ มีอาการมีนติง (ธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ) กระทับกับเส้นประธาน ๑๐ ทำให้การเดินทางของลมไม่สะดวก ธาตุทั้ง ๔ ผิดปกติ เกิดจากมีลมปัดฆาตเป็นเคล้ามูล กระทบสายสูญทำให้มีอาการกำเริบ กระทบบริเวณไหนก็เรียกลมบริเวณนั้น ดังต่อไปนี้

* **ลมอรรตพฤก** มีลักษณะสี่จำพวก จำพวกหนึ่งนั้นเป็นเพื่อ (ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕ เล่ม ๒)

อาการ

๑. ปถวีธาตุให้ท้องแข็งเป็นดานหยิกมิเจ็บ
๒. ถ้าแลเป็นเพื่อวาโยธาตุนั้น เพราะเหตุเพื่อโลหิตแลน้ำเหลือง
๓. ถ้าแลเป็นเพื่อเตโชธาตุ เหตุว่าไฟธาตุนั้นหย่อนให้หน้าแลจักษุแดงกำ
๔. ถ้าแลเป็นเพื่ออาโปธาตุนั้น ให้เยนเมื่อยขบทั่วตัวแลเจ็บท้องนัก

ประการหนึ่งว่านอนด้วยสัตรีแล้ว แลกลั่นกามราคะไว้ให้นานตกแล ๆ ผิแลเป็นเพื่อปถวีธาตุ แลวาโยธาตุ มักให้บังเกิดลมอำพาธิรathyk ขิวหาสมตมตคคุณ แลให้จับแต่ใจเท้าแลใจมือทั้ง ๒ แลให้กัถดอกกัถใจเป็นเหตุว่าลมปัดฆาตนั้นจับเส้นสันในเป็นเค้ามูล

* **ลมอันทพฤทธิ** นั้นมีลักษณะ ๔ จำพวก (คัมภีร์แผนนวด ว่าด้วยกำเนิดเอ็นทั้งหลายว่าด้วยกองลมต่างๆ วัดสุวรณาราม พ.ศ.๒๔๖๔)

อาการ

๑. จำพวกหนึ่งเป็นเพื่อปถวีธาตุ ให้ท้องแข็งเป็นดาลหยิกมิเจ็บ
๒. ถ้าแลเป็นเพื่อวาโยธาตุนั้น เพราะเหตุว่าโลหิตและน้ำเหลือง
๓. ถ้าแลเป็นเพื่อเตโชธาตุ เหตุว่าเพื่อธาตุนั้นกล่าวให้หน้าตาแดงกำ
๔. ถ้าแลเป็นเพื่ออาโปธาตุนั้น ให้เยนเมื่อยขบทั่วตัวแลเจ็บท้องนัก

ประการหนึ่งท่านว่านอนด้วยสัตรีแล้วแลกลั่นเกลศกามไว้ให้ตกแลเป็นเพื่อปถวีธาตุ แลวาโยธาตุมักให้บังเกิดลมอำพาธิรathyk ขิวหาสมตมตคคุณ ลมวิหกลมกามจร แลให้จับแต่ใจ ถ้าแลใจมือทั้งสองแล้วให้กัถดอกกัถใจ เป็นเหตุว่าลมปัดฆาตนั้นจับเส้นสันในเป็นเค้ามูล

* **ลมอันทพฤทธิ** มีลักษณะ ๔ จำพวก (แผนตำราหมอนวดและฤาษีตัดตน, พระยาพิศณุประสาตร์เวช (คงถาวรเวช) พ.ศ.๒๔๕๖)

อาการ

๑. จำพวกหนึ่งเป็นเพื่อปถวีธาตุ ให้ท้องแข็งเป็นดานหยิกมิเจ็บ
๒. ถ้าแลเป็นเพื่อวาโยธาตุนั้น เพราะเหตุเพื่อโลหิตและน้ำเหลือง
๓. ถ้าเป็นเพื่อเตโชธาตุ เหตุว่าไฟธาตุนั้นหย่อนให้หน้าและจักษุแดงกำ
๔. ถ้าแลเป็นเพื่ออาโปธาตุนั้น ให้เยนเมื่อยขบทั่วตัวและเจ็บท้องนัก

ประการหนึ่งว่านอนด้วยสตรีแล้วและกลิ้งกามราคะไว้ให้นานตกแล ผิแลเป็นเพื่อปลิวธาตุและวาโยธาตุ มักให้บังเกิดลมอำพาธาธาตุยักษ์ ชิวหาสดมภ์ ดานตคุณ และให้จับแต่ใจเท้าและใจมือทั้ง ๒ และให้กัถดอกกัถใจ เป็นเหตุว่าปัดตขานันจับเส้นสันในเป็นค้ำมูล

ลมอันตพฤติ มีลักษณะ ๔ จำพวก (ตำราแพทย์แผนโบราณว่าด้วยวิชาหมอนวด นายร้อยเอกขุนโยธา พิทักษ์ (แทน ประทีปจิตติ)

อาการ

๑. จำพวกหนึ่งเป็นเพื่อปลิวธาตุ ให้ท้องแข็งเป็นดานหยิกมีเจ็บ

๒. เพื่อวาโยธาตุ เพราะเหตุเพื่อโลหิตและน้ำเหลือง

๓. เพื่อเตโชธาตุ เหตุว่าไฟธาตุนั้นหย่อน ให้น้ำและจักษุแดงกำ

๔. เพื่ออาโปธาตุ ให้เย็นเมื่อยขบทั่วตัวและเจ็บท้องนัก

ประการหนึ่งว่านอนด้วยสตรีแล้วและกลิ้งกามราคะไว้ให้นานตกแล ผิแลเป็นเพื่อปลิวธาตุและวาโยธาตุ มักให้บังเกิดลมอำพาธาธาตุยักษ์ ชิวหาสดมภ์ ดานตคุณ และให้จับแต่ใจเท้าและใจมือทั้ง ๒ และให้กัถดอกกัถใจ เป็นเหตุว่าลมปัดตขานันจับเส้นสันในเป็นค้ำมูล

๒. เส้นปัดตะขมา คือ เอ็นรยางค์ แบ่งเป็นปัดตะขมาใหญ่ คือ เอ็นรยางค์ใหญ่, ปัดตะขมาน้อยคือ เอ็นรยางค์น้อย ช่วยรยางค์ใหญ่ในการดึงกระดูกให้ทำรยางค์เคลื่อนไหวไปมา

ว่าด้วยปัดตะขมาจะแยกเป็น ๓ แบบ ที่พบในตำราแผนนวด

๑. ปัดตะขมา คือ เอ็นรยางค์ที่ปกติ

๒. เส้นปัดตะขมา คือเส้นเอ็นรยางค์ที่แข็งเป็นลำ

๓. ลมปัดตะขมา คือเส้นเอ็นรยางค์ที่ตั้งแข็งหลายๆเส้นขัดกันอยู่ ทำให้พิษลมแล่นไม่ได้ มักติดขัดส่วยปลายของรยางค์ เรียก ลมปัดตะขมา ,ลมปลายปัดตะขมา

๓. รัตตะขมา ในความหมายตามรากศัพท์ภาษาตั้งเดิม

รัตตะ หมายถึง รัตติง ยึดไว้ โอบรัด

ขมา หมายถึง เบียด กระทบ

รัตตะขมา แปลความว่า โอบรัดไว้แน่น รัตติงไว้แน่นหนา ยึดไว้แน่น

เส้นรัตตะขมา หมายถึงเส้นที่โอบรัดไว้แน่นจนไปเบียดหรือกระทบให้ส่วนนั้นๆขยับเขยื้อนไม่สะดวก

เส้นรัตตะขมาทางกายภาพ มี ๒ ส่วน

๑. เส้นเอ็นที่มีลักษณะแผ่นหนาทำหน้าที่โอบคลุมรอบเอ็นในตามข้อต่างๆ เช่น ข้อนิ้วมือ ข้อมือ ข้อศอก ข้อไหล่ ข้อนิ้วเท้า ข้อเท้า ข้อเข่า ข้อสะโพก ข้อกระเบนเหน็บ ข้อกระดูกสันหลัง เหล่านี้ถ้าเอ็นโอบรัดแน่นมากเกินไป จะทำให้มีอาการ ลมเข้าข้อ ลำบอง ข้อตายชนิดต่างๆ อาทิ ลมขาตาย ลมเข่าตาย ลมตะโพกตาย ลมหลัง แข็งลุ่มตัวไม่ได้ ลมไหล่ติดไหล่ตาย ลมบิดแขน ฯลฯ

๒ เส้นสายรัดไล่ใหญ่ (ไล่ไล่ใหญ่) กับเส้นสายไล่ย่อย(ไล่ไล่เล็ก) ถ้าสายรัดไล่แน่นจนยึดติดด้านในกระดูกสันหลัง จะทำให้เกิดอาการท้องมานอาทิมานหิน มานลม ฯลฯ

๔. สันทฆาฏตามรากศัพท์ภาษาดั้งเดิม

สันท หมายถึงใหญ่ขึ้น โตขึ้น ขยายขึ้น

ฆาฏ หมายถึง เบียด กระทบ กระแทก

สันทฆาฏ แปลว่า อาการซ้ำในให้บวม (เอกสันทฆาฏ) บวมแดงร้อนให้อักเสบ (โทสันทฆาฏ) ทิ้งไว้เรื้อรังให้บวมซ้ำเน่าเปื่อยลามเน่าในอาการตัด(ตรีสันทฆาฏ)

อาการตัด หมายถึงบริเวณส่วนนั้นเนื้อตายใช้การไม่ได้ ถ้าไม่ตัดออกอาจทำให้ติดเชื้อเสียชีวิต

อาสัณฑฆาฏ คือ ต้องอาญาแผ่นดินหรือต้องโทษอาญา ให้ถูกทรมานโบยตี

อาการจากสาเหตุจากการถูกทรมาน โบยตี กระแทกกระทั้น ตกที่สูง มักพบมีอาการตกเลือดซ้ำใน ฯลฯ อาการซ้ำบวมสันทฆาฏนั้น ควรตรวจวินิจฉัยให้รอบคอบว่าบวมจากสาเหตุใด ไม่ควรนวดทันที ควรคิดอ่านหาวิธีการลดอาการบวมก่อนเป็นเบื้องต้น หากมีอาการกระดูกแตกหรือหัก ควรส่งต่อหมายเหตุ ถ้าบวมลมบวมเส้นเฉพาะที่ก็นวดไล่ลมในเส้นได้

อวัยวะที่เรียกในการนวดอันทพิภพ

๑. กระดูกหัวผาดสะบัก (กระดูกสะบัก)

กระดูกสะบักข้างซ้ายและข้างขวา หรือจะเรียกว่ากระดูกปีกก็ได้ ลักษณะจะอบขุดดินสมัยก่อน ทำหน้าที่ในการยกหัวไหล่ หุบแขนและกางแขนโดยอาศัยกล้ามเนื้อปัตตะฆาฏในการดึงรยางค์ กระดูกสะบักนี้ แผนไทย เรียกว่า หัวผาดสะบัก

๒. กระดูกกรากขวัญ (กระดูกไหปลาร้า)

กระดูกไหปลาร้าที่มีลักษณะคล้ายคันไถ อยู่ระหว่างต้นกระดูกอกทั้งสองข้าง ส่วนปลายจะอยู่ที่ด้านบน หัวไหล่จะมีกล้ามเนื้อปัตตะฆาฏน้อยเกาะปลายอยู่กึ่งกลางกระดูกไหปลาร้าและเกาะต้นอยู่ที่รอยต่อกระดูกซี่โครงซี่ที่ ๑ ทำหน้าที่ในการยกหัวไหล่หรือยกไหล่ แผนไทยจะเรียก กระดูกไหปลาร้า ว่า กระดูกกรากขวัญ ส่วนกล้ามเนื้อปัตตะฆาฏน้อยใต้กระดูกกรากขวัญนั้น ก็เรียกว่า เส้นใต้กรากขวัญ ถ้ามีอาการแสดงมักจะเกี่ยวข้องกับระบบการหายใจ เช่น ลมดูดสะบัก ลมขัดไหล่ เป็นต้น

๓. เส้นราวชักอก หรือเส้นแนวตะคาก

อยู่ที่เส้นวิหควาตพัต จากมุมหัวตะคากมาชายกะเบนเหน็บ ทำหน้าที่ชักกระดูกซี่โครงในจังหวะหายใจขึ้นและลง

๔. กระจุกประจันอก (กระจุกอก)

กระจุกอกที่เชื่อมรอยต่อกับกระจุกซี่โครง(ส่วนที่เป็นกระจุกเอ็น)ทั้งข้างซ้ายและข้างขวา หน้าที่เป็นแกนกลางให้ซี่โครงขยายตัวตามการพองตัวขึ้นและแฟบลงของปอดตามแรงหายใจเข้าและหายใจออก หากกระจุกส่วนนี้ได้รับการออบรัดมากเกินไปจากพังผืด(กิโสมะกัง)และกล้ามเนื้อปัดคอดอก จะทำให้การขยายตัวของซี่โครงทำได้น้อย ปอดจะขยายตัวได้น้อย จะทำให้มีอาการ อาทิจุกเสียดและแน่นหน้าอก กระจุกอกนี้ แผนไทยเราเรียกว่า กระจุกประจันอก เป็นศัพท์เกี่ยวกับการนวดแผนไทยที่ควรนำมาใช้เรียกตามแผนไทย

๕. สลักหรือข้อต่อ

สลักหรือข้อต่อคือส่วนที่มาประคบเป็นรอยต่อระหว่างกระจุกกับกระจุกตั้งแต่ ๒ ขึ้นขึ้นไป หรือเป็นตัวเชื่อมต่อของกระจุกอ่อนเข้าด้วยกัน ข้อต่อแบ่งออกได้เป็น ๓ ชนิด คือ

๑. สลักหรือข้อต่อชนิดที่เคลื่อนไหวไม่ได้เลยหรือเป็นข้อตาย(ข้อต่อแบบเดือย) เช่น สลักศิระหรือรอยต่อกะโหลกศิระ สลักอกหรือรอยต่อของกระจุกอกกับกระจุกซี่โครง สลักทันทหรือรอยต่อของฟันกับกระดูกกราม สลักเพชรหรือรอยต่อของกระจุกเชิงกับกระดูกกระเบนเหน็บ

๒. สลักหรือข้อต่อชนิดที่เคลื่อนไหวได้เล็กน้อย(ข้อต่อแบบเดือย) เช่น สลักหลังหรือข้อต่อกระดูกสันหลัง สลักหัวหน้าหรือข้อต่อกระดูกหัวหน้า

๓. สลักหรือข้อต่อชนิดที่เคลื่อนไหวได้มาก

๓.๑ สลักหรือข้อต่อที่เคลื่อนไหวได้ระนาบเดียว(ข้อแบบบานพับ) เช่น

- สลักข้อศอก ประกอบขึ้นจากกระดูกต้นแขนและกระดูกปลายแขน ทำหน้าที่งอข้อศอกและเหยียดแขน

- สลักข้อเข่า ประกอบขึ้นจากกระดูกต้นขา กระดูกหน้าแข้ง และกระดูกสะบ้า ทำหน้าที่ในการเหยียดและงอขา

๓.๒ ข้อต่อที่เคลื่อนไหวได้ ๒ ระนาบ(ข้อแบบสไลด์) เช่น

- สลักข้อมือ ประกอบขึ้นจากกระดูกปลายแขนและกระดูกข้อมือ ทำหน้าที่กระดกข้อมือขึ้นและลง

- สลักข้อเท้า ประกอบขึ้นจากกระดูกหน้าแข้ง กระดูกปลายขา ด้านนอกและกระดูกข้อเท้า ทำหน้าที่งอเข่า กระดกข้อเท้า เขย่งปลายเท้า

- สลักข้อกระดูกสันหลัง ประกอบขึ้นจากกระดูกสันหลังกับกระดูกสันหลัง ทำหน้าที่ในการเคลื่อนไหวแบบงูเลื้อย

๓.๓ สลักหรือข้อต่อที่เคลื่อนไหวได้ ๓ ระนาบ (ข้อต่อแบบเบ้าสวม) เช่น

- สลักไหล่หรือข้อไหล่ ประกอบขึ้นจากกระดูกต้นแขน หัวกระดูกสะบักและ ทำหน้าที่ในการยกและหมุนแขน

- สลักเพชร, สลักตะโพกหรือข้อตะโพก ประกอบขึ้นจากเข้ากระดูกเชิงกรานกับหัวกระดูกต้นขา ทำหน้าที่ในการเหยียด ยึดและหมุนโคนขา

๖. นหารู คือ เอ็นพันข้อ เอ็นกำ และเหยียดนิ้วมือนิ้วเท้า อีกส่วนคือเส้นลมที่แล่นเรียกเส้นประธานสิบ

๗. ดุมไหล่ หรือกระดูกไหล่

ดุมไหล่ หรือ กระดูกไหล่ เป็นส่วนปลายของกระดูกรากขั้ว (กระดูกไหปลาร้า) เหนือเข้ากระดูกต้นแขน และเป็นจุดเชื่อมต่อกับเข้ากระดูกหัวผาดสะบัก (หัวกระดูกสะบัก) จะเห็นเป็นปุ่มนูนขึ้นมาเล็กน้อย ใต้ปุ่มกระดูกนี้จะมีถุงน้ำรองรับกันกระแทกที่เข้ากระดูกต้นแขน เป็นทางพาดผ่านของกล้ามเนื้อปัดตะขาฎเถาป่า (กล้ามเนื้อป่าเกาะต้นที่มุมกระดูกสะบักด้านในลงมาเกาะปลายที่กระดูกต้นแขนด้านข้าง), เส้นเถาป่า หรือ วิหควาต พัดก็เรียก ถ้ามีอาการเรียกว่า ลมปลายปัดตะขาฎเถาป่า, ลมอั้งสะวาตะ.

๘. ทัดดอกไม้ หรือ กระดูกขมับ

ทัดดอกไม้หรือกระดูกขมับ อยู่บริเวณแฉ่งหน้าหูเวลาทัดดอกไม้ เป็นส่วนของกระดูกศีรษะด้านข้างซ้ายและขวาที่มีความบางที่สุด จึงควรระมัดระวังการกดบริเวณส่วนนี้ เป็นทางแล่นออกของลมในเส้นกาลหาวี ถ้ามีอาการผิตปรกติมักเป็นข้างใดข้างหนึ่ง เพราะมีลมอันเป็นพิษเข้าแทรกให้เจ็บปวดยิ่งนัก ทำอาการรุนแรงจะปวดออกไปถึงกระบอกตาได้ ให้ต้องนอนพัก ทำการใดไม่ได้ แขนไทยเรียก ลมปะกังวาตและลมพล่ำตวาต (ไมเกรน)

๙. จอมขวัญ, กระทบหรือจอมประสาท

เป็นส่วนที่มาประสานเชื่อมต่อกันของกระดูกศีรษะอยู่ที่กึ่งกลางศีรษะ เมื่อแรกเกิดเป็นทารกกระดูกศีรษะยังบางและยังไม่เป็นแผ่นกระดูกที่สมบูรณ์ ถ้าสัมผัสเบาๆจะมีอาการเต้นตุบๆให้รับรู้ นั่นเป็นอาการเต้นของเทพจรศีรษะ(ชีพจร) หากไปกดหรือกระแทกจะมีผลต่อความเจริญเติบโตของเด็กทารก โบราณว่า เด็กจะเสียขวัญ จึงเรียกบริเวณนี้ว่า จอมขวัญ แขนปัจจุบันเรียก จอมประสาท จุดนี้เป็นจุดปลายทางแล่นออกของเส้นลมสุมนาด้านหลังตอนบน แขนไทยเรียก ลมอัพยา ลมนี้จะแล่นมาตามเส้นลมสุมนาด้านหลังผ่านกึ่งกลางกระดูกสันหลังขึ้นไปได้ก้าน(ใต้กระดูกท้ายทอยส่วนก้านสมอง)แล้วแล่นไปกึ่งกลางสมอง (ส่วนไฮโปทาลามัท) ไปถึงที่สุดที่จุดจอมขวัญหรือจอมประสาท เป็นเส้นหนึ่งในสามเส้นเป็นสามเส้นตายตามตำราโบราณ (เส้นอิทา เส้นปิงคลา และเส้นสุมนา) หากมีลมมีพิษ (จำพวกแก๊สหรือก๊าซ) จรเข้าไปแทรกในทางเดินลมดังกล่าวจะทำให้เกิดเป็นลมสดมภ์หรือลมมหาสดมภ์ ให้มีอาการชีวหาสดมภ์ ปักชาสดมภ์ หนูสดมภ์ หรือที่เราเรียกกันติดปากว่า โรคอัมพฤกษ์ โรคอัมพาต

๑๐. จุดกำเนิดหรือจุดใต้ท้ายทอย

เอ็นปัตตะฆาฏน้อยที่เกาะปลายฐานกระดูกสันหลังส่วนท้ายทอย บริเวณที่แผนไทยเรียกว่า กำดัน เป็นทางผ่านของสามเส้นเป็นสามเส้นตายตามตำราโบราณ คือ เส้นอิทา เส้นปิงคลาแล่นมากำดันที่ร่องเอ็นปัตตะฆาฏที่ ๑ กับ ๒ และเส้นสุมนาด้านหลัง (ลมอภัย) แล่นอยู่ใต้กระดูกโองกระดูกสันหลังมากำดันที่กึ่งกลางเอ็นปัตตะฆาฏน้อยบริเวณกึ่งกลางปลายกระดูกท้ายทอย ถ้ามีอาการจากลมมีพิษเข้าแทรกจะทำให้มีนงง วิงเวียนศีรษะที่บริเวณท้ายทอย ถ้ากำเริบจะปวดมีนงงทั้งศีรษะ ตาพร่ามัว ทรงตัวไม่อยู่ ให้ต้องนอนหรือสงบนิ่ง เป็นอาการของ โรคลมปะกังชื่อลมรัตนมณฑล โรคลมมะหิ (โรคลมชักเกิดในเส้นอิทาธาตุลมระคนธาตุไฟ) ลมมเหียร (โรคลมแดดเกิดในเส้นปิงคลา ธาตุน้ำระคนธาตุดิน) ลมสดมภ์ มหาสดมภ์ ลมปักษาสดมภ์ (อัมพฤกษ์ อัมพาต)

บทที่ ๒

ความสัมพันธ์ธาตุกำเนิด ตรีธาตุและลม ๖ กอง

ธาตุกำเนิด

ความเป็นมาของชีวิตก่อนจะมาเป็นเส้นลมประฐานทั้ง ๑๐ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมไว้กายมีรูปเป็นที่ประชุมของมหาภูตทั้งสี่มีมารดา บิดาเป็นแดนเกิด สรรพสิ่งมีชีวิตไม่ว่ามนุษย์หรือสัตว์โลก ล้วนอาศัยลักษณะรูปธรรมและนามธรรม มาอาศัยอยู่ร่วมกันและมีการเปลี่ยนแปลงทุกขณะทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ และไม่มีแก่นสาร ตัวตน เป็นโดยธรรมชาติว่ามีอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มนุษย์และธรรมชาติทั้งหลายที่มีรูปร่างประกอบตัวขึ้นมา ก็ด้วยเจตสิก เจตมุต หรือจิตวิญญูณมาประชุมรวมกันในสภาพที่พึ่งพาอาศัยกันขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็มิได้ การมาประชุมรวมตัวกันนี้ก็ด้วยอาศัยบิดา มารดาเป็นที่เกิด มีกรรมเป็นตัวกำหนดตามแต่บุพกรรมของสรรพสัตว์ และมนุษย์ทั้งหลายส่งมาเกิดหรือปฏิสนธิ แยกออกเป็น ๒ ประเภทดังนี้

๑. ปัญจะมหาภูตรูป หมายถึง ธาตุทั้ง ๕ ได้แก่ ปฐวีธาตุ (ดิน) อาโปธาตุ (น้ำ) วาโยธาตุ (น้ำ) เตโชธาตุ (ไฟ) อากาศธาตุ (ช่องว่าง) มาประชุมรวมกัน มีหน้าที่เป็นโครงสร้างของสรรพสิ่งที่มีชีวิตทุกชนิดที่มองเห็นสัมผัสได้ จับต้องได้มีรูปร่างต่างๆกัน เรียกว่ารูป มีเกราะรูปตาข่ายใยแมงมุมเป็นร่างแหคลุมร่างกายอยู่เป็นทางเดินของเส้นลมประฐาน ๑๐ ควบคุมโดยมหาภูตรูป

๒. วิญญูณธาตุ เจตสิก เจตมุต หรือจิตวิญญูณ ไม่มีตัวตน จับต้องไม่ได้ แต่มีความรู้สึก รับรู้ได้ในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส มีอารมณ์ เรียกว่านาม มีทางเดินของเส้นลมปราณประฐานทั้ง ๑๐ วนรอบอยู่ภายในกาย ควบคุมโดยจิตลักษณะที่มาของเส้นลมประฐานทั้ง ๑๐

เมื่อปัญจะมหาภูตรูปมาประชุมรวมตัวกันเข้ากับวิญญูณธาตุ เจตสิก เจตมุต หรือจิตวิญญูณนั้น ยังต้องอาศัยสิ่งที่เรียกว่า เกราะครอบร่าง ที่มีลักษณะที่เป็นตาข่ายใยแมงมุมแบบร่างแหตามสภาพโครงสร้างร่างกายของสิ่งที่เกิดหรือปฏิสนธิขึ้นมา เกราะครอบร่างรูปตาข่ายนี้มีองค์เทพเวทาคุ้มครอบรักษาเจตสิก เจตมุต หรือวิญญูณนั้นไม่ให้แยกออกจากกัน พุดง่ายๆ คือไม่ให้สังขารและจิตวิญญูณหลุดออกจากกันหรือออกจากวิญญูณนั่นเอง เกราะครอบร่างรูปตาข่ายที่ครอบรักษาปัญจะมหาภูตรูป กับเจตสิก เจตมุต หรือวิญญูณไว้ด้วยกัน มีลักษณะเป็นอากาศธาตุไม่มีรูปไม่มีตัวตนให้เห็นว่าเป็นเส้น เป็นเอ็น หรือเป็นท่อเลือด ก็ไม่สามารถมองเห็นได้เพราะเป็นนามธรรม แต่มีความรู้สึกรับรู้ได้ว่าเจ็บปวด ร้อน หนาว เย็น มีอารมณ์ เเกาะครอบร่างรูปตาข่ายนี้คือทางเดินของกระแสคลื่นพลังลมในร่างกายที่แล่นไปอากาศธาตุ (ช่องว่าง) เป็นตัวกระตุ้นให้ปัญจะมหาภูตรูป หรือธาตุทั้ง ๕ ซึ่งโดยปกติเมื่อมาประชุมกันอยู่อย่างสมดุลบริบูรณ์ร่างกายก็จะอยู่สบายเป็นปกติดี คือ ขบวนการที่ธาตุทั้ง ๕ ภายในร่างกายต้องอาศัยธาตุทั้ง ๕ ภายนอกมาหล่อเลี้ยงให้สังขารดำรงอยู่ได้ในรูปของสารอาหารที่ผ่านขบวนการย่อยสลายธาตุทั้ง ๕ (แปรรธาตุ) ภายนอกที่เข้าทางทวารปากสู่กระเพาะอาหารแปรรูป (แปรรธาตุ) เป็นสารอาหารในรูปของโลหิตตั้ง (เม็ดเลือด) ไปเลี้ยงสังขารให้ดำเนินชีวิตเป็นปกติสุข แต่ถ้าปัญจะมหาภูตรูปหรือธาตุทั้ง ๕ เสียสมดุล เกิดขาดตกบกพร่องของธาตุใดธาตุหนึ่งหรือ ๒ ๓ ๔ ธาตุให้มีอาการกำเริบ

หย่อน พิการ ก็จะทำให้เสียหน้าที่ จิตวิญญาณที่อยู่ภายในก็จะถูกกระทบให้พลังลมปราณอ่อนกำลังลงไปด้วย กระแสคลื่นพลังลมปราณแล่นติดขัด สังขารก็เกิดอาพาธจึงต้องอาศัยพลังลมปราณจากภายนอกช่วยกระตุ้นให้กระแสคลื่นพลังลมปราณภายในร่างกายทำงานได้ปกติเช่นเดิม กระแสคลื่นพลังลมปราณที่แล่นไปแต่ละครั้งจะช่วยให้ธาตุทั้ง ๕ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ ที่แปรธาตุมาแล้วไปด้วยกันเสมอเพื่อไปช่วยปรับสมดุลของธาตุที่เสื่อมและเสียหน้าที่ไปให้กลับมาทำงานได้ตามปกติแล้ว วิญญาณ เจตภูค เจตสิก และจิตวิญญาณจะรับรู้สัมผัสภายใน ภายนอก ต้องอาศัยทางเข้าออกที่เรียกว่าประตูหรือทวารทั้ง ๑๐ เพื่อการรับรู้ความรู้สึกจากภายนอกเข้าสู่ภายใน คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และอารมย์ (ร้อน เย็น แห้ง อ่อน หย่อน ตึง) โดยมีเกราะครอบร่างเป็นตัวเชื่อมผ่านระหว่างภายนอกกับภายในผ่านทางอากาศธาตุ (ช่องว่าง) ทางกระแสคลื่นพลังลมปราณจากจุดกำเนิดที่ห้องรอบสะดือถึงประตูทวารทั้ง ๑๐ ทางตา ๒ จมูก ๒ ปาก ๑ ทวารเบา ๑ ทวารหนัก ๑ และรูขุมขน ๑ เกราะครอบรูปตาข่ายนี้ได้ถูกสมมุติว่าเป็นเส้นหรือจุด จะมีทางเดินของกระแสพลังลมปราณอยู่ทั่วร่างกายและจุดกำเนิดของเส้นทางเดินของพลังลมปราณนี้จะอยู่รอบนาภี(ท้อง) เป็นส่วนมาก โดยมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่สะดือ เพราะสะดือเป็นจุดกำเนิดของชีวิตมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลายผ่านทางเพศแม่ จุดกำเนิดของเส้นพลังลมปราณมีทั้งหมด ๘๔,๐๐๐ เส้น ที่เกาะกันเป็นร่างแหตาข่ายกระหวัดกันอยู่เหมือนใยแมงมุมอยู่รอบนาภี ๑๒ องคุลี โดยมีเส้นหรือจุดที่ชัดเจนที่เป็นประธานใหญ่กว่าเส้นลม หรือจุดทั้งหมดมีอยู่ ๑๐ เส้น จุดที่อยู่ลึก ๒ องคุลี วนรอบภายในกายเรียกจุดถ่ายพลังลมปราณ ๑๐ หรือเส้นลมปราณ ๑๐ (ลมกองละเอียด) และจุดที่อยู่ระหว่างสะดือ ๑๒ องคุลี (ซ้าย ๖ องคุลี ขวา ๖ องคุลี) เรียก เส้นลมประธาน ๑๐ (ลมกองหยาบ)

ตรีธาตุ

เส้นสายสุญหรือเส้นกึ่งกลางลำตัวคือที่ตั้งที่เกิดแห่งสมุฏฐาน ปิตตะ วาตะ เสมหะ หรือที่ตั้งที่เกิดของโรคภัยไข้เจ็บ เส้นสายสุญหรือเส้นกึ่งกลางลำตัว คือ เส้นที่แบ่งลำตัวออกเป็น ๒ ส่วนตามยาวตั้งแต่จุดกึ่งกลางกระหม่อมลงไปถึงปลายลำลึงค์แบ่งเป็นซี่กซ้ายและขวา เป็นที่ตั้งที่เกิดของโรคในทฤษฎีธาตุทั้ง ๔ คือ ดิน ไฟ ลม และน้ำ ดังนี้

๑. ธาตุดิน ๒๐ ถือว่าเป็นธาตุโครงสร้างแห่งรูป มีหน้าที่หลักคือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ดับไปตามเหตุปัจจัย เมื่อธาตุสมดุลบริบูรณ์อยู่ในเรียกตรีธาตุ ถ้าธาตุเสียสมดุลไม่บริบูรณ์เหมือนเดิมเรียกตรีโทษ เป็นธาตุที่แสดงอาการให้เห็นว่าเจ็บป่วย หากหย่อน กำเริบ หรือพิการ เล็กน้อยก็พอเยียวยาได้ ถ้ากำเริบมากจนพิการมากทำอะไรไม่ได้ ถือว่าอาการตัดสิ้นบุญ

๒. ธาตุไฟ ๔ ถือว่าเป็นธาตุเริ่มต้นเป็นพลังแห่งความร้อนที่ให้ชีวิตเจริญเติบโตขึ้นเมื่อกำเริบ หย่อน หรือพิการ ก็พิจารณาที่ตั้งต้นอยู่กึ่งกลางอก (ตับ กระเพาะอาหาร หัวใจ และม้าม) เรียกว่า สมุฏฐานปิตตะ เป็นจุดแก้ไขเยียวยาของธาตุไฟทั้ง ๔

๓. ธาตุลม ๖ ถือว่าเป็นธาตุดินหรือเคลื่อนไหวต่อจากธาตุไฟ เรียกลม ๖ กอง เป็นธาตุที่ช่วยนำสารธาตุคืออาหารลม อาหารแห้ง และอาหารเหลวไปส่งยังธาตุน้ำเพื่อไปเลี้ยงธาตุดิน และช่วยขับสารพิษคือคูณ มูตร และลม

อันเป็นพิษออกทางทวารทั้งสิบเรียกว่า สมุฏฐานวาทะ (จุดใต้ลิ้นปี่ลงมาถึงหัวเหน่า) เมื่อกำเร็บ หย่อน และพิการก็พิจารณาที่ตั้งต้นอยู่ที่ต้นลำไส้เล็กลงมาถึงท้อง

ตรีโทษ

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวเรื่องปรมัตถ์ (ความจริงอันเป็นที่สุด) ว่าด้วยพระวิภังค์ของกองธาตุทั้ง ๔ (ดิน น้ำ ลม ไฟ) มีความเสื่อมและดับเป็นธรรมดา ให้สังเกตดูอาการ ๓๒ หรือทวัตติงสาการ ๓๒ ว่ามีภาวะที่เกิดและดับตลอดเวลา เมื่อเกิดคิลาน (เจ็บป่วย) ก็ให้บำรุงรักษาธาตุทั้ง ๔ ตามที่ธาตุสำแดงแต่บุญแต่กรรมที่สร้างมา

- ธาตุดิน ๒๐ ประการ ธาตุน้ำ ๑๒ ประการ ทั้ง ๒ ธาตุนี้อยู่ในสถานะเป็นรูปที่จับต้องสัมผัสได้ถือว่าเป็นรูป

- ธาตุลม ๖ ประการ ธาตุไฟ ๔ ประการ ทั้ง ๒ ธาตุนี้อยู่ในสถานะเป็นนามที่จับต้องไม่ได้แต่สัมผัสรู้แค่ว่าเป็นและร้อน

ธาตุทั้ง ๔ จะเกิดขึ้นวนเวียนว่ายตายเกิดตามวัฏสงสารของกรรมที่กำหนดมาให้เกิด ให้เสื่อมให้ดับเป็นที่สุด ดังนั้นกรรมจึงกำหนดการเจ็บป่วยไว้ว่า

- บางโรครักษาหรือไม่รักษาก็หาย
- บางโรครักษาอย่างไรก็ไม่หาย
- บางโรครักษาหรือไม่รักษาก็ตาย

ความเชื่อมโยงของลม ๖ กอง

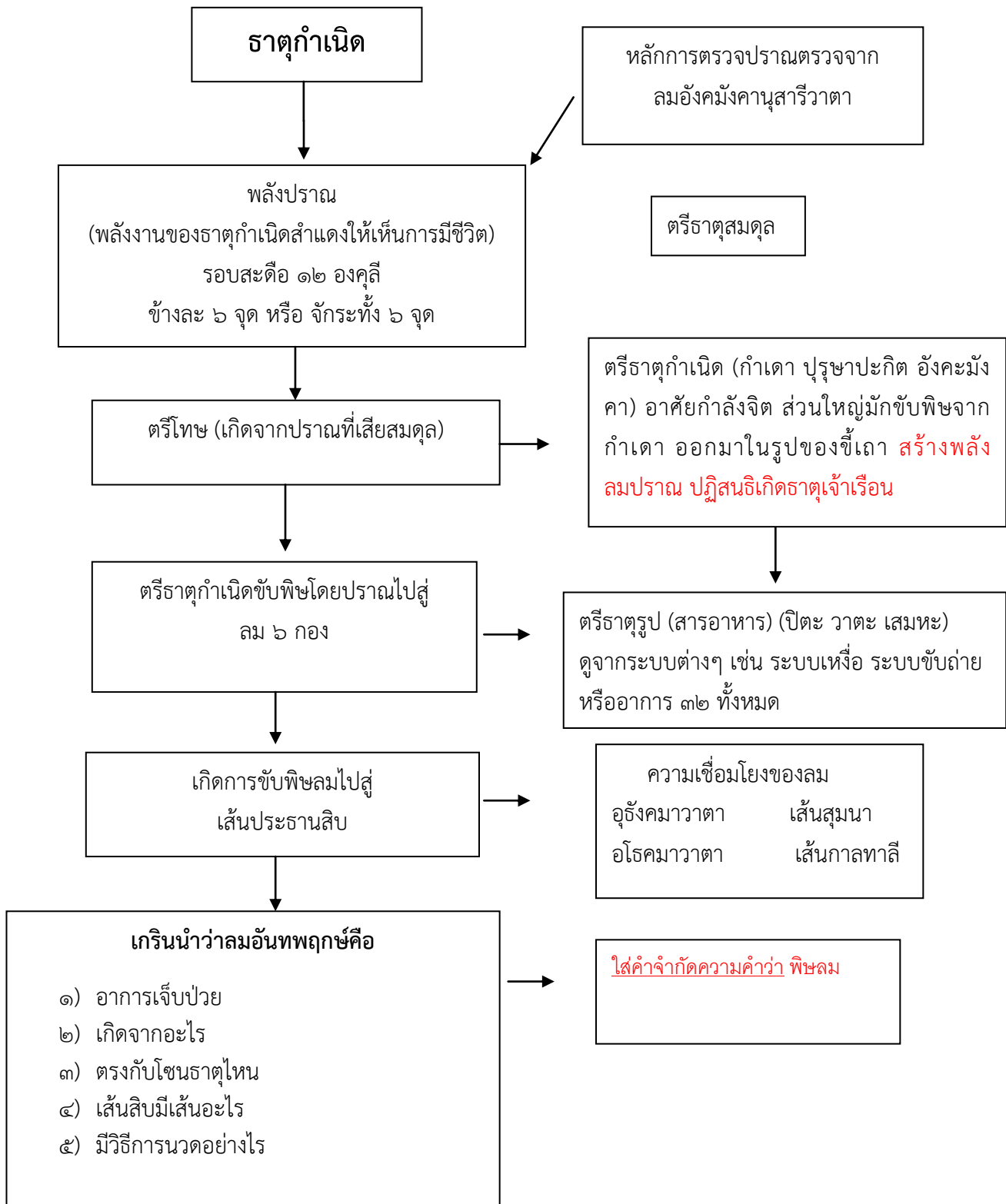
หนังสืออนันตวิภาคได้กล่าวถึงลม ฉัพพะวะตว่า คือ ลมกอง ๖ ในกายแห่งมนุษย์สิ้นทั้งผอง อันเป็นหลักฐานอ้างอิงว่าประกอบไปด้วย

- ๑.ลมอุทธานคมะวาท ลมที่พัดขึ้นมาแต่บาทมาถึงสมอง
- ๒.ลมอะโรคะมะวาท ลมพัดลงไป ท่อนใต้แห่งสภนธ์ แต่เศียรถึงเท้าตล
- ๓.ลมอังกานุสาวิวาท ลมพัดทั่วอาตย์เป็นลมเกิดชาติ พัดขานผิวหนังทั่วกาย
- ๔.ลมโกษฐาสะยะวาท ลมพัดแต่ในไส้
- ๕.ลมอัศคะวะต ลมหายใจออกแล
- ๖.ลมปัสสะวะต ลมหายใจเข้าแล

ในหนังสือได้ระบุลมกอง ๖ ไว้แบบนี้ภายหลังได้มีการจัดใหม่รวมลมอัศคะวะต-ลมปัสสะวะต เป็นลมกองเดียวกัน คือ ลมอัศสาสะ-ปัสสาสะวะต ว่าคือลมหายใจเข้า -ออก รวม ๑ กองและเพิ่ม ลมกุกฉิสยาวาตา คือ ลมในท้องนอกลำไส้

ลมทั้ง ๖ กองนี้ถือว่าเป็นลมในกองธาตุลมที่มีมาแต่กำเนิดทั้งหมดเป็นลมที่ตั้งเอาอากาศธาตุ (ออกซิเจน) เข้าในกาย เมื่อลมฉัพพะวะตเป็นหนึ่งในขบวนการแปรธาตุของตรีธาตุเมื่อใช้หมดแล้วจะกลายเป็นพิษลม เรียก ฉกาลวาโย จะระบายพิษลมออกทางทวารเส้นสิบ เมื่อลมเสียสมดุลก็กหนดตามจุดกำเนิดช่วยบรรเทา

อาการทางลม นอกนั้นยังมีลมแทรก ลมจร ลมจับ ลมขัด ลมตะคริว ลมในเส้น ที่แสดงผลต่อลมในกองธาตุ ที่มีผลต่อความเจ็บป่วย

ทางเดินเส้นประธานสิบและวิธีการรักษา

๑. เส้นอิทา เริ่มต้นจากข้างสะดือด้านซ้าย ๑ นิ้วมือ แล่นลงไปบริเวณหัวเข่าลงไปที่ต้นขาซ้ายด้านในก่อนไปทางด้านหลังถึงหัวเข่า แล้วเลี้ยวขึ้นไปแนบข้างกระดูกสันหลังด้านซ้ายขึ้นไปบนศีรษะแล้วกลับลงมาสิ้นสุดที่ข้างงมูกซ้าย

ลมประจำเส้น

๑.๑ ลมจันทะกาลา อาการ ปวดหัวมาก ตามืดมัว ชักปากเบี้ยว เสียวหน้าตา เจ็บสันหลัง เกิดเพื่อกำเดา และลมระคนกัน ไข้ตัวร้อนและกลับเย็น มักจับวันพฤหัสบดีตอนเย็น โดยเฉพาะตอนกลางคืน

๑.๒ ลมปะกัง อาการ ตัวร้อน วิงเวียน ปวดหัวมากโดยเฉพาะตอนกลางคืน

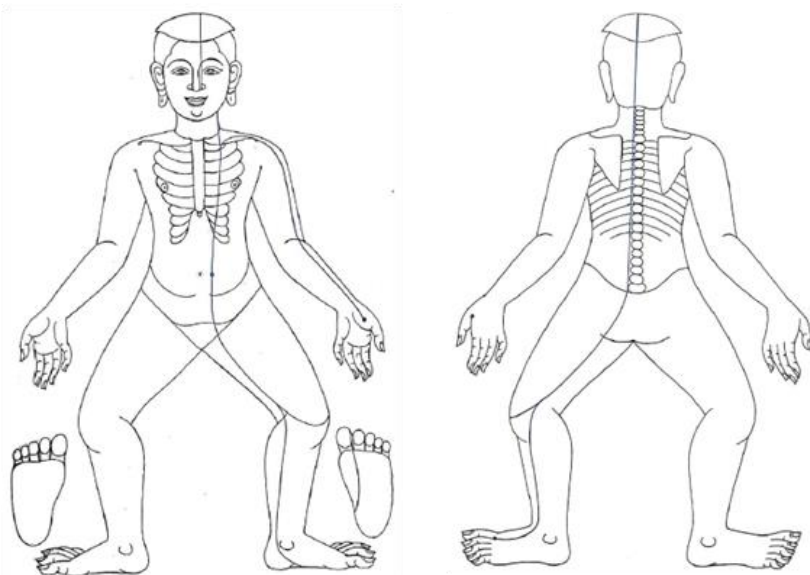
๑.๓ ลมสรณิบาท ทำให้เกิดเสมหะในลำคอ มีอาการปวดหัวมาก ตามืดมัว ตาวิง เพราะมองแสงระยิบระยับตอนกลางคืน เรียกว่าตาฟางไก่ มีไข้ จับตัวร้อน ชัก ปากเบี้ยว เสียวหน้าตา ขาไบหน้า เจ็บสันหลัง ปวดหัวเข่า (กำเดา ปิดตะ ระคนกัน) ถ้าเป็นถึง ๗ วัน อาจถึงแก่ชีวิต

๑.๔ ลมพหิ อาการ เชื้อมซึม สลบคล้ายถูกงูลายสาปกัด

๑.๕ ลมสัตตวาท อาการ ไข้มือสั่น ตีนสั่น เหมือนถูกมีดกรีดเนื้อเพราะกินอาหารวันละ ๔-๕ เวลา

เส้นอิทามิดปกติเกิดโทษ : จะเห็นได้ว่าโทษของเส้นอิทาค่อนข้างแรงมากถึงตายได้เรียกว่า “ลมจันทร” ทำให้เป็นไข้ตัวร้อนและกลับเย็น มักจับวันพฤหัสบดีตอนเย็นกลางคืน แนวเส้นอิทาน่าจะเป็นเว่นเลือดและเส้นประสาทที่มาเลี้ยงบริเวณลำไส้ใหญ่ส่วนปลาย ส่วนหนึ่งไปเลี้ยงรอบๆ อวัยวะเพศ ส่วนหนึ่งไปเลี้ยงขา

วิธีแก้ ให้นวดตามแนวเส้นอิทา แล้วปรุขยาประกอบด้วยและบางครั้งอาจมีพิธีกรรมหรือการประกอบยาเป็นพิเศษ

ภาพที่ ๑ ภาพแสดงทางเดินเส้นอิทา

๒. เส้นปิงคลา เริ่มต้นจากข้างสะดือด้านขวา ๑ นิ้วมือ แล่นลงไปบริเวณหัวเข่าลงไปที่ต้นขาขวาด้านในก่อนไปด้านหลังถึงหัวเข่า แล้วเลี้ยวขึ้นไปแนบข้างกระดูกสันหลังด้านขวา ขึ้นบนศีรษะแล้วกลับลงมาสิ้นสุดที่ข้างจมูกขวา

ลมประจำเส้น

๒.๑ ลมสุรย์กาลา (สุญทกลา) อาการ ปวดศีรษะมากตั้งแต่เช้าจนพระอาทิตย์ตกดิน มักมีอาการช้ำ ปากเปี้ยว คัดจมูก น้ำมูกไหล จาม เจ็บตา ตาแดง น้ำตาไหล

๒.๒ ลมปะกัง อาการ หน้าตาแดง ปวดหัวมากตอนเช้าถึงพระอาทิตย์ตกดิน โดยเฉพาะตอนเที่ยงและมีอาการตามการเคลื่อนไหวของดวงอาทิตย์มักจับวันพลุหีส ห้ามกินของมันของเย็นเกินไป

๒.๓ ลมสรณินบาต ทำให้เสมหะในลำคอ มีอาการปวดหัวมาก ตามีตมัว ตาวิง เพราะมองแสงระยิบระยับ ตอนกลางวัน มีไข้ จับตัวร้อน ชัด ปวกเปี้ยว เสียวหน้าตา ขาไบหน้า เจ็บสันหลัง ปวดหัวเข่า (กำเดา ปิดตะระคนกัน) ถ้าเป็นถึง ๗ วัน อาจถึงแก่ชีวิต

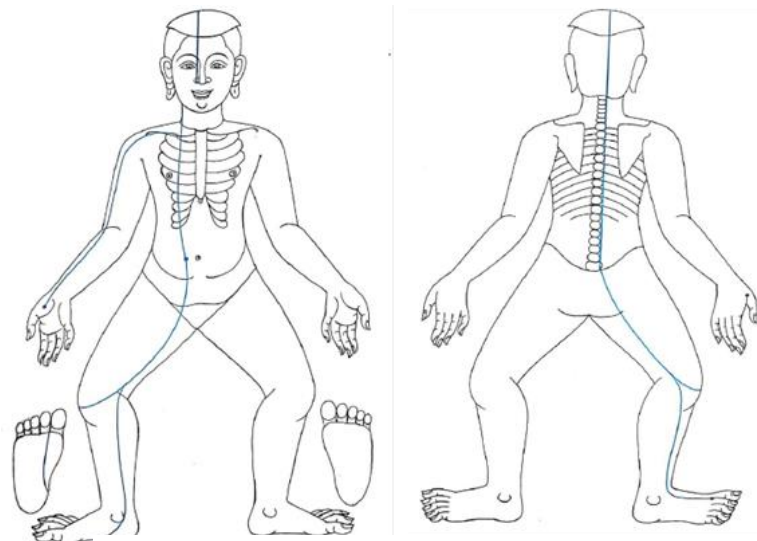
๒.๔ ลมพหิ อาการ สลบไม่รู้ตัว ไม่พูดจา คล้ายถูกงูที่บสมิงคลากัด

๒.๕ ลมรัตนาวาต อาการ เมื่อยล้า ชัดทั่วทุกแห่ง(สรรพางค์กาย) เพราะกินอาหารจำเจ เมื่อจะเป็นให้สับไส้พุง อยากรอาหารและของสดคาว

วิธีแก้ นวดตามแนวเส้นปิงคลา นวดตั้งแต่กระหม่อม ตา ไผม ต้นคอ ตามใบหูบริเวณที่ติดอกไม้ และที่กระหม่อมแล้วเลื่อนลงมาที่จุดศูนย์กลางบริเวณจมูกขวา

ถ้าเป็นสันนิบาตลมปะกัง นวดระหว่างคิ้วทั้งสอง บริเวณหน้าผาก คลึงไปท้ายผม หลังได้หู ให้นวดทั้งสองข้างโดยเน้นข้างจมูกทั้งสองข้าง

เส้นปิงคลาคล้ายกับเส้นอิทามากแตกต่างกันเพียงอยู่คนละข้างของลำตัว บริเวณคอและอก มีโหนดและจุดคล้ายคลึงกันได้แก่ ปวดขมับเกี่ยวกับสะบัก แก้วสะบักจม เส้นอิทาแก้วลมดูสะบักโดยมีจุดนวดเยื้องกันก่อนมาทางกลางตัว เส้นปิงคลามีจุดเกี่ยวกับน้ำมันเหมือนกันและโรคหรืออาการ ๓ อย่าง เช่นกัน ได้แก่ หาวเรอ คัดจมูก หูหนัก อยู่บริเวณกระดูกอกด้านขวา มีโรคหลายโรคที่เกี่ยวข้องกับธาตุ เช่น แก้วเตโชให้หอก และมีคำว่ากล่อน ซึ่งแปลว่าเสื่อมชำรุด หลุด ได้แก่ กล่อนลงฝัก คือไส้เลื่อน กล่อนลงแข้ง เป็นอาการของกระดูกกล่อมเนื้อบริเวณแข้งเข่า ทำให้เมื่อยขบเป็นต้น

ภาพที่ ๒ ภาพแสดงภาพแสดงทางเดินเส้นปิงคลา

๓. เส้นสุมนา เริ่มจากเหนือสะดือ ๒ นิ้วแล่นขึ้นไปภายในอด ผ่านลำคอขึ้นไปสิ้นสุดที่โคนลิ้น

ลมประจำเส้น

๓.๑ ลมชีวหัสตมภ์ ทำให้เกิดอาการ หาวเรอ คลื่นเหียน ขากรรไกรแข็ง ลิ้นกระด้างคางแข็ง กินอาหารไม่รู้รส พูดลำบาก พูดไม่ชัด เจรจาไม่ได้ หนักอกหนักใจ เพราะลมพิษทำให้ช่องซิม

๓.๒ ลมดาลตะคุณ (ลมมหาอัศตมภ์) ทำให้เกิดอาการ จุกอก เอ็นลำ หน้าท้องแข็งจับหัวใจ แน่นหน้าอก เพราะลมหมุน ถ้าเป็นมากเรียกลมมหาอัศตมภ์ ทำให้มีอาการหมดสติ มักจับวันอาทิตย์

๓.๓ ลมทะกรน ทำให้เกิดอาการ ดวงจิตระส่ำระสาย

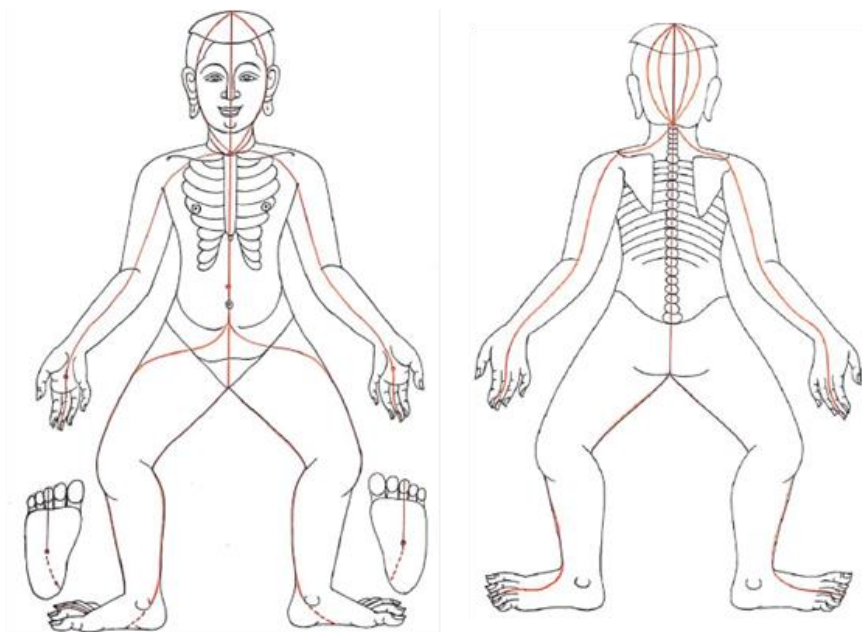
๓.๔ ลมบาทจิต อาการ เคลิบเคลิ้ม มักพุกตืดขัด หลงลืม เกิดจากลมจับหัวใจทำให้จิตฟุ้งซ่าน แน่นอก อาเจียนเป็นลมเปลา อ่อนแรงหนาวร้อน ต้องผืนกินอาหาร จะขย้อนออกเหมือนอาการแพ้ท้อง

เส้นสุมนาพิการ : สุมนาน่าจะหมายถึงหัวใจ การเต้นของหัวใจ เส้นเลือดแดงใหญ่ หรือระบบประสาทในระดับสะดือถึงปลายลิ้น นวกจากนี้ น่าจะหมายถึงการทำงานของสมอง ประสาท หากผิดปกติจะเกิดโรคประสาท โรคทางสมอง โรคหัวใจ

เส้นสุมนาเป็นเส้นที่อยู่ระหว่างกลางลำตัวซึ่งมีความสำคัญมาก จากการสังเกตลักษณะโรคอาการเมื่อสุมนากำเจ็บมีผล ๒ ประการคือ ทางจิต จิตคลุ้มคลั่ง ละเมอเพ้อพก นอนไม่หลับ ผลอีกประการเกี่ยวกับการทำงานของลิ้น เช่น ลิ้นไม่รู้รสขม ปากหวาน ลิ้นกระด้างคางแข็ง ลิ้นหด แยกมือออกสำหรับอาการสุมนากำเจ็บเรียกว่าลมดาลตะคุณ มีอาการจุกอก อาการร้ายแรงอาจตายได้ อาการนี้อาจอธิบายได้ว่าเป็นโรคเกี่ยวกับหัวใจ กล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด

วิธีแก้ การนวดให้นวดตามแนวเส้นสุมนา

โดยนวดอย่างแผ่วเบา อย่าออกแรงมากและอย่าใช้เวลานาน เมื่ออาการดีขึ้นแล้วให้วางยา ควรวางยาดัวยรสหอม รสขม กลิ่นหอมสุ่มขุมไม่ควรเย็นหรือร้อน

ภาพที่ ๓ ภาพแสดงภาพแสดงทางเดินเส้นสุมนา

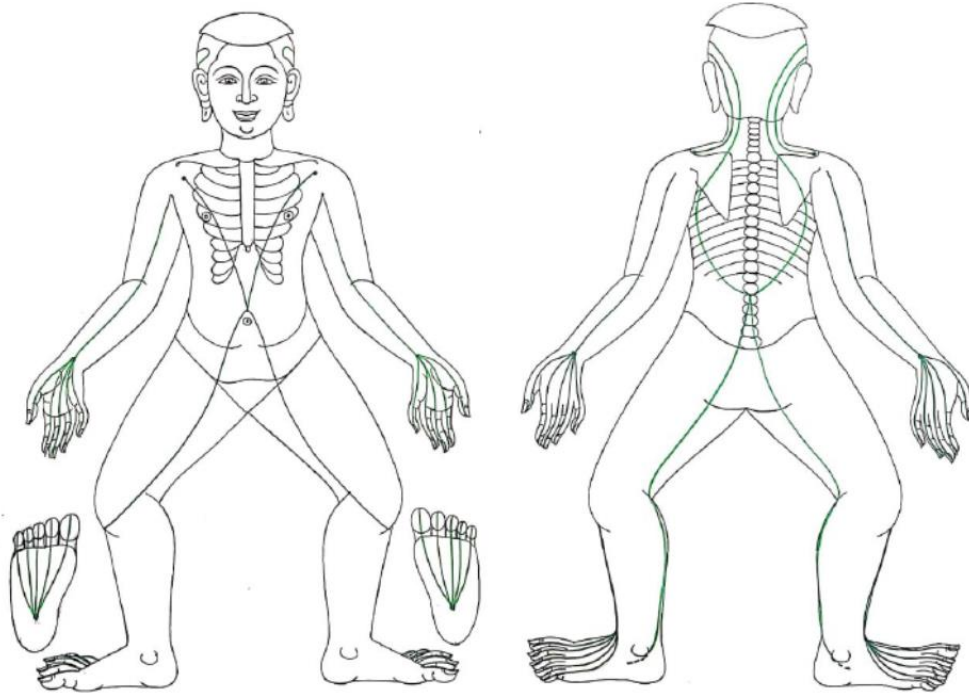
๔. เส้นกาลทารี เริ่มต้นที่เหนือสะดือ ๑ นิ้วมือ แล้วแตกออกเป็น ๔ เส้น ๒ เส้น บนแล่นขึ้นไปผ่านข้างชายโรง ผ่าน สะบักใน ไปยังแขนทั้ง ๒ ข้าง ลงไปที่ข้อมือตลอดถึงนิ้วมือทั้งสิบ ๒ เส้นล่างแล่นลงไปบริเวณต้นขาด้านในผ่าน หน้าแข้งด้านในทั้ง ๒ ข้างลงไปที่ข้อเท้า ตลอดถึงนิ้วเท้าทั้งสิบ

ลมประจำเส้น

๔.๑ ลมนิยมสหสร้างสี่ เป็นผลมาจากเส้นกาลทารีเรื้อรัง ทำให้มีอาการเหน็บชาทั้งตัว จับเย็นสะท้าน (หนาวมาก) เมื่อแรกจับจะนอนแน่นิ่งขยับแขนขาไม่ได้เป็นลักษณะของอัมพฤกษ์ อัมพาต เหตุเพราะกินอาหาร แสลง ได้แก่ ขนมหิน ข้าวเหนียว ถั่ว มักจับวันอาทิตย์และวันจันทร์

เส้นกาลทารี น่าจะใกล้เคียงกับระบบเส้นเลือด และระบบประสาทที่ไปเลี้ยงบริเวณแขน ขา ท้อง อาการที่ พบบ่อยมักได้แก่ แขน ขา เหว

วิธีแก้ นวดตามแนวเส้นกาลทารี แล้วใช้ยาแก้ปถวีธาตุมากิน เพื่อบรรเทาเบาบางกาลทารี

ภาพที่ ๔ ภาพแสดงภาพแสดงทางเดินเส้นกาลทารี

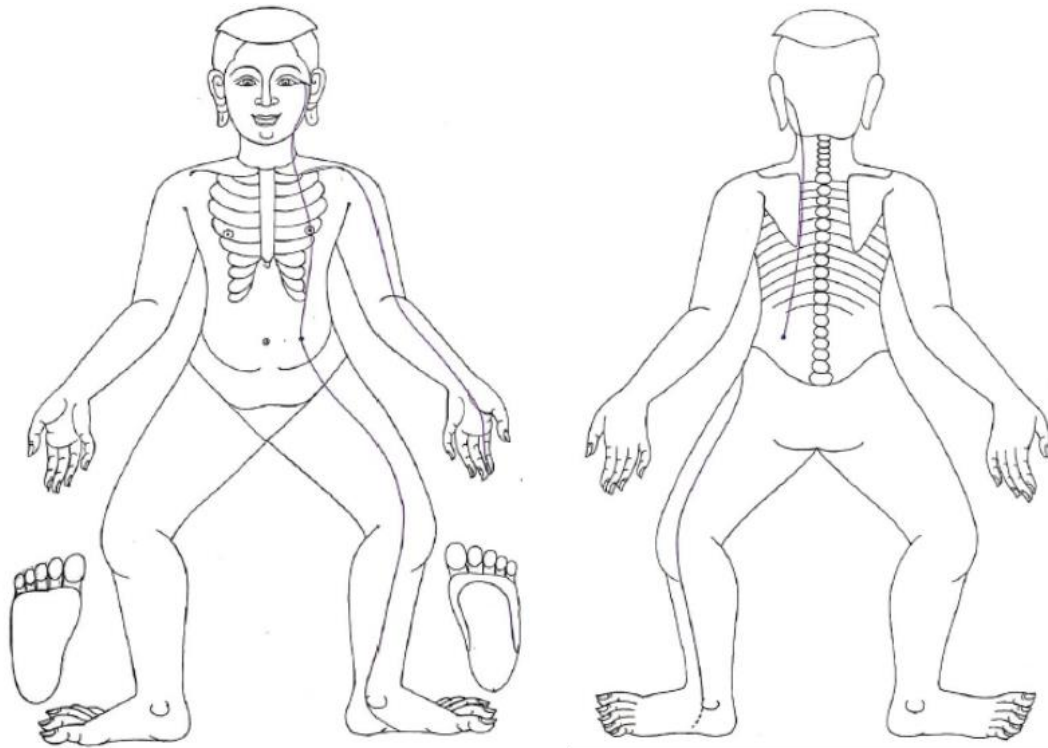
๕. เส้นสหัสรังษี เริ่มต้นจากข้างสะดือซ้าย ๓ นิ้วมือ แล่นลงไปบริเวณต้นขาซ้ายด้านใน ผ่านหน้าแข้งด้านในโคนนิ้วเท้าซ้ายทั้งห้า แล้วย้อนผ่านขอบฝ่าเท้าด้านนอกขึ้นมายังหน้าแข้งด้านนอก ต้นขาด้านนอกไปชายโครง หัวนมซ้าย แล้วแล่นเข้าไปใต้คาง ขึ้นไปสิ้นสุดที่ตาข้างซ้าย

ลมประจำเส้น

๕.๑ ลมจักขุนิวาต อาการ เจ็บกระบอกตา วิงเวียน ตาพร่า ลืมตาไม่ได้ เพราะกินของมันของหวาน มาก จับวันศุกร์

๕.๒ ลมอัคนิวาตคุณ คล้ายลมจักขุนิวาต แต่มีอาการร้อนที่เบ้าตา

วิธีแก้ การนวดให้นวดตามแนวเส้นสหัสรังษี

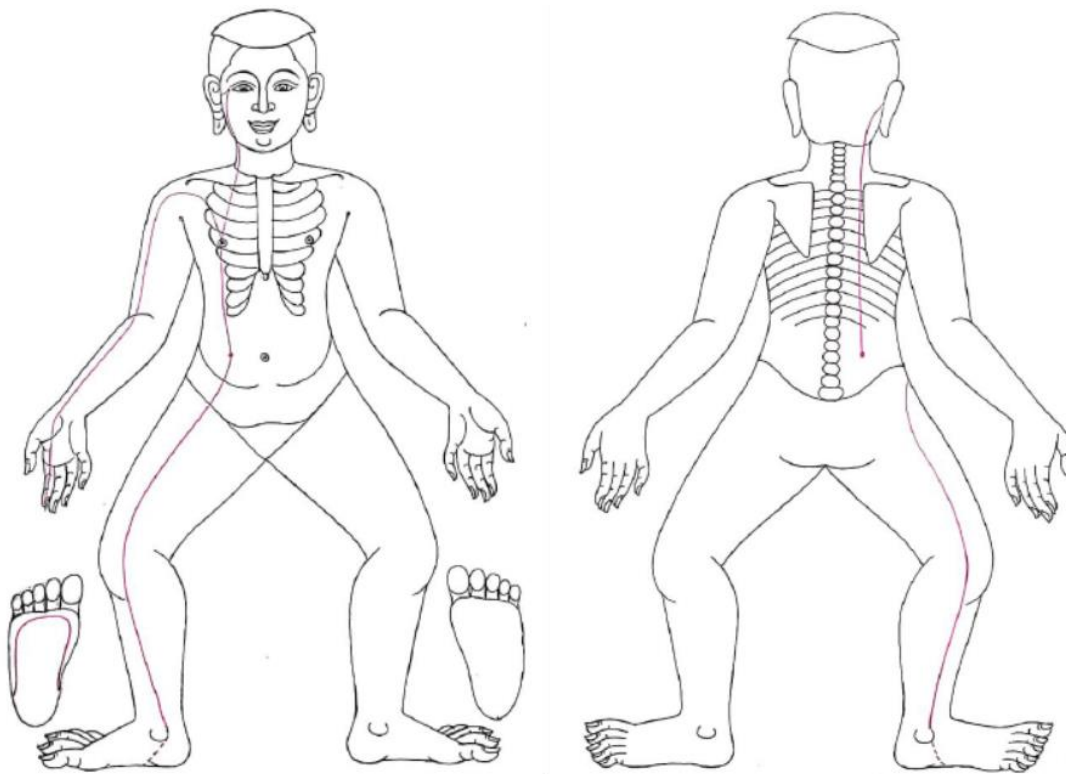
ภาพที่ ๕ ภาพแสดงภาพแสดงทางเดินเส้นสหัสรังษี

๖. เส้นทวารี่ (ทวารคตา, ทวารจันทร, ฆานทวารี่) เริ่มต้นจากข้างสะดือขวา ๓ นิ้วมือ แล่นลงไปบริเวณต้นขาขวา ด้านใน ผ่านหน้าแข้งด้านในโคนนิ้วเท้าขวาทั้งห้า แล้วย้อนผ่านขอบฝ่าเท้าด้านนอกขึ้นมายังหน้าแข้งด้านนอก ต้นขาด้านนอกไปชายโครง ห้วนมขวา แล้วย้อนเข้าไปใต้คาง ขึ้นไปสิ้นสุดที่ตาข้างขวา

ลมประจำเส้น

๖.๑ ลมปัดฆาต เกิดจากลมทิวจักษุพิการเรื้อรัง บังเกิดเพราะกินน้ำมะพร้าวอันมันหวาน และมีกามสังโยควันอังคาร

วิธีแก้ ให้นวดท้องก่อน แล้วยไลไปตามเส้นทวารี่ ไปที่ต้นคอทั้ง ๒ ข้าง จะทำให้ตาหายพร่ามัว

ภาพที่ ๖ ภาพแสดงภาพแสดงทางเดินเส้นทวารี่

๗. เส้นจันทภูงศ์ (อุรัง, ภูสำพวง, สัมปะสาโส, ลาวุสัง) เริ่มต้นจากข้างสะดือด้านซ้าย ๔ นิ้วมือ แล่นผ่านราวมก
ซ้ายผ่านข้างคอ สิ้นสุดที่หูซ้าย

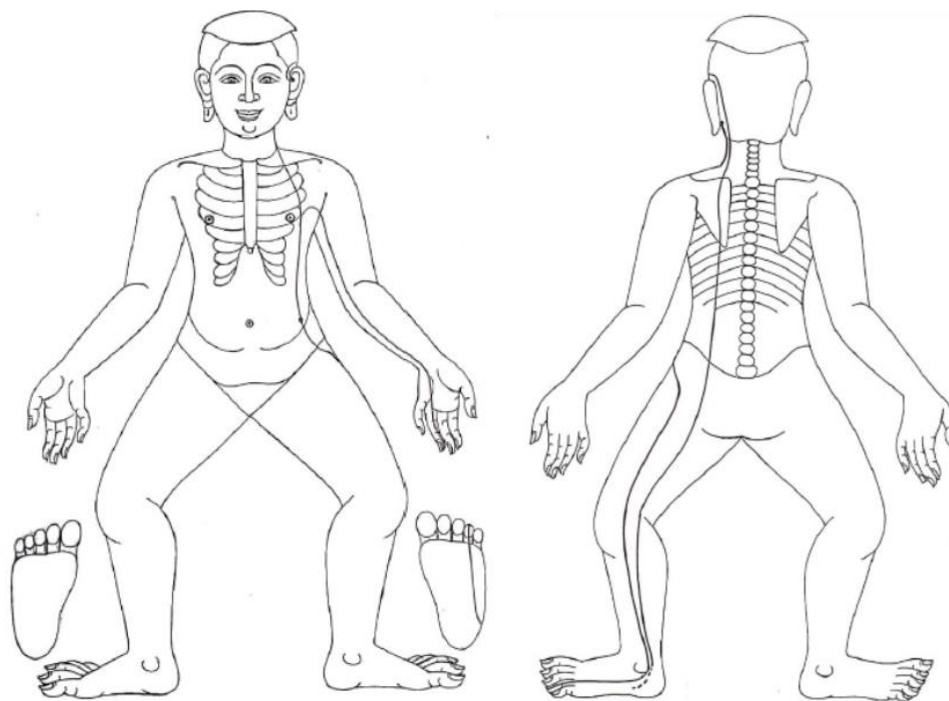
ลมประจำเส้น

๗.๑ ลมคะทาหุ เกิดอาการ หูตึง หูอื้อ ลมออกหูทั้งซ้าย ขวา เพราะอาบน้ำมากให้วังเวียน จึงเป็นแล้วมัก
จับวันพุธ

๗.๒ ลมคัพภาะ ทำให้หูตึงข้างซ้าย

เส้นจันทภูงศ์ เกี่ยวกับหูเป็นส่วนใหญ่และบริเวณคอ การนวตจิตอื่นๆ เพิ่มเติมน่าจะเกี่ยวข้องกับระบบประสาท
อัตโนมัติ ซึ่งมีผลกับต่อมน้ำลาย การเปื้ออาหาร หรือเจริญอาหารและการนอน

วิธีแก้ นวดใบหู นวดตามแนวเส้นจันทภูงศ์

ภาพที่ ๗ ภาพแสดงภาพแสดงทางเดินเส้นจันทภูงศ์

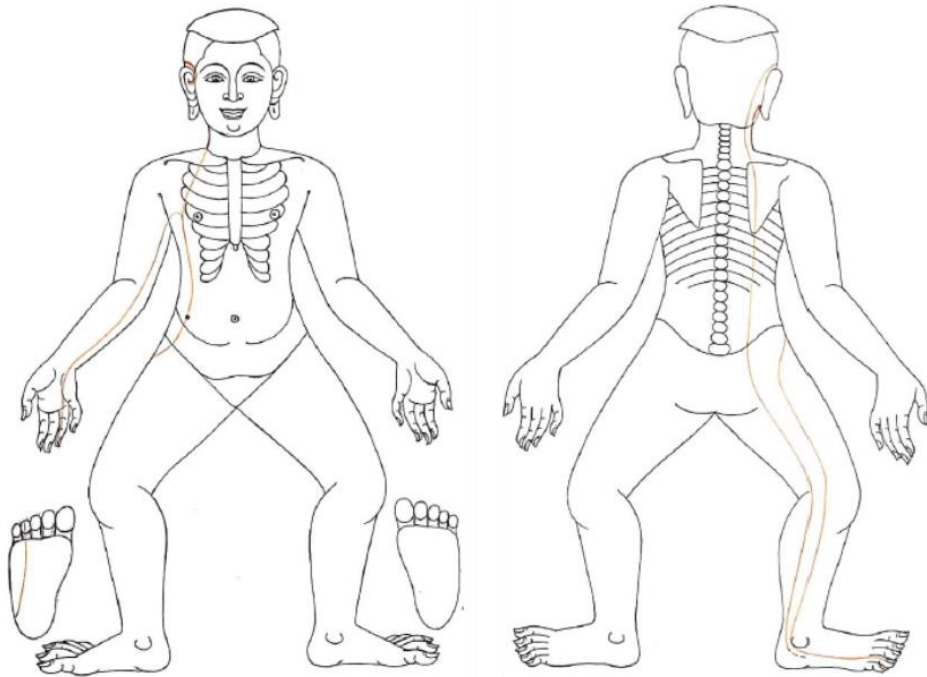
๘. เส้นรู่ขำ (รู่ทั้ง, สุขุมอุสะมา, อุลังกะ) เริ่มต้นจากข้างสะดือด้านขวา ๔ นิ้วมือ แล่นผ่านราวนมขวาผ่านข้างคอ สิ้นสุดที่หูขวา

ลมประจำเส้น

๘.๑ ลมคะทาหุ ทำให้หูตึง หูอื้อ ลมออกจากหู ซ้าย ขวา

๘.๒ ลมทาระกรรณ (ธารตรน) ทำให้เกิดอาการ เสียงก้องในหู หูตึง หูอื้อ ลมออกหู เกิดเพราะกินน้ำ มะพร้าวของอันมัน มักให้เจ็บท้องนัก มักจับวันอังคาร บางตำราบอกว่ามักจับวันอาทิตย์

วิธีแก้ นวดใบหู นวดตามเส้นรู่ขำ จะทำให้เรียกชื่ออ้ออิงหายถ้าไม่ได้ยินเสียงแสดงว่าเกิดลมชื่อทาระกรรณ ให้ กลับมานวดที่สะดือด้วยแล้วคลึงตามเส้นขึ้นไปใหม่กับกนิยาประกอบ

ภาพที่ ๘ ภาพแสดงภาพแสดงทางเดินเส้นรู่ขำ

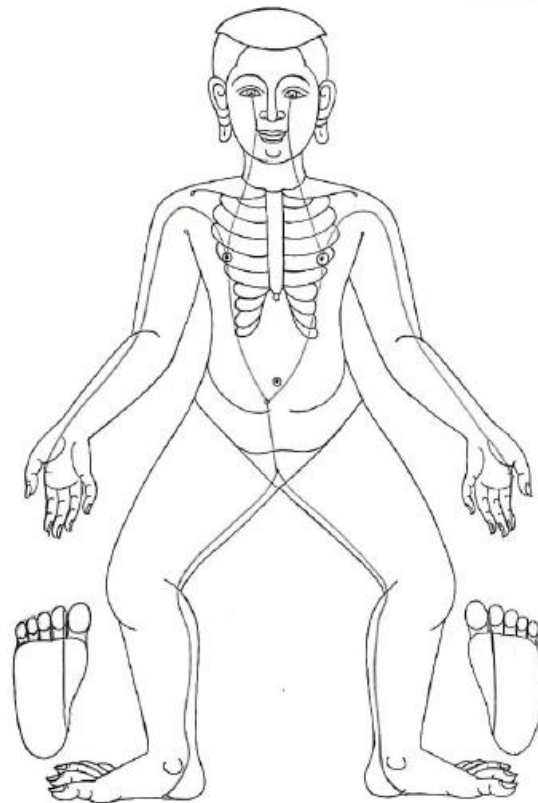
๙. เส้นสุขุมัง (กักขุง, กุขุง) เริ่มต้นจากใต้สะดือ ๒ นิ้วมือ เอียงซ้ายเล็กน้อย แล่นไปยังทวารหนัก

ลมประจำเส้น ไม่ระบุชื่อลม

เกิดเพราะกินอาหารโอชะมัน ทำให้ตึงทวาร (ปวดถ่าย) เจ็บท้องแน่นท้อง ราวท้องจะแตกกินอาหารแม้ น้อยก็คับท้อง ชัดอุจจาระเป็นพรตึก ถ่ายออกเป็นขี้แพะบางที่ก็ลงไปเปลา้มักจับวันอาทิตย์

เส้นสุขุมัง เกี่ยวข้องกับระบบขับถ่ายอุจจาระเป็นเส้นบริเวณ ฝิเย็บ ส่วนอาการอื่นที่อาจจะสืบเนื่องกันได้แก่ ระบบ ประสาทควบคุมอาเจียน สะอึก สะอื้น การทำงานของกระบังลม การหอบเหนื่อย สำหรับอาการบวมว่าเกี่ยวข้องกับ ไตหรือหัวใจ

วิธีแก้ นวดเส้นท้องน้อย โดยกดให้รู้สึกเสียวไปที่ทวารหนัก ทำให้ฝิเย็บถูกเผยออกเกิดการเบ่งอุจจาระ

ภาพที่ ๙ ภาพแสดงภาพแสดงทางเดินเส้นสุขุมัง

๑๐. เส้นสิขิณี (สังคินี, รัตคินี,สังขิ) เริ่มต้นจากใต้สะดือ ๒ นิ้วมือ เยื้องขวาเล็กน้อย แล่นไปยังทวารเบา

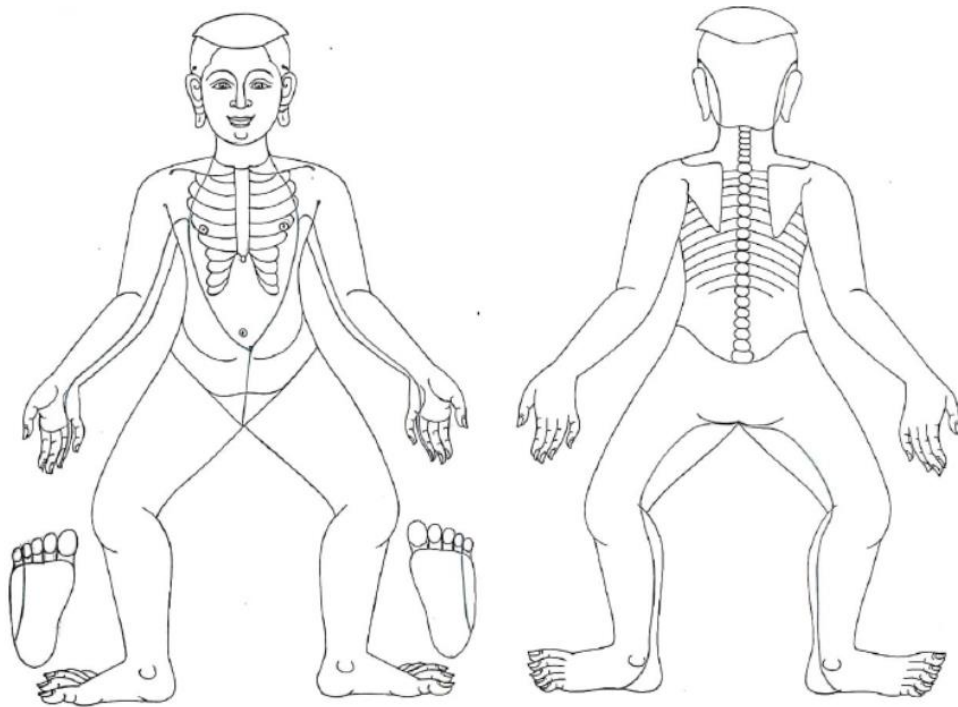
ลมประจำเส้น ไม่ระบุ

๑๐.๑ ลมเกิดในเส้นหญิงเรียกว่า สิงขิ หรือสิขิณี จากลมกุจฉิยวาตา อาการคือ เสียดสีข้างทั้งสองข้าง ผู้หญิงเป็นเพื่อโลหิตหรือเอ็นในมดลูกพิการ เรียกว่าลมกามทุจริต เจ็บท้อง สีข้างสะอว แล้วแล่นเข้าไปในท้องแล้ว ลงมารั้งหัวเข้าทั้งสองข้าง เส้นสิขิณีกำเร็บ มีผลให้เกิดโรคและอาการคือ เสียดสีข้าง ปัสสาวะขุ่น เจ็บหัวเหน่า เกิดมุตกิต มุตคาค

ผู้ชาย บังเกิดในองคชาติ เป็นเพื่อกามราคะนั้นหวังเอ็น ทำให้ปัสสาวะหยดย่อย ชัดเบา ปัสสาวะขุ่น เจ็บหัวเหน่า ลงท้อง ท้องขึ้น พะอืดพะอมท้อง หนองใน เป็นอุปะหมไส้ด้วน ไส้ลาม เรียก ราทยักษ์ เกิดจากเอ็นขององคชาติรั้ว หม่นหมอง เกิดจากน้ำกามถูกกั้นไว้ไม่ตกออกเวลากำหนด หรือน้ำกามก่อโทษ เกิดมีน้ำหนองไหล (หนองใน)

เส้นสิขิณี ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับระบบทางเดินปัสสาวะ ระบบขับถ่ายของเสีย ไต ท่อไต กระจายอาหาร จุดสำคัญจะอยู่บริเวณท้อง ท้องน้อย มีที่อกและขามาก

วิธีแก้ นวดเส้นที่ขวางเส้นดังกล่าว แก้วเอว สะโพก นวดท้องน้อยให้คลาย แล้วแต่งยาให้รับประทาน

ภาพที่ ๑๐ ภาพแสดงภาพแสดงทางเดินเส้นสิขิณี

บทที่ ๓

การตรวจ รักษาโรค

วิธีการตรวจท้อง

ก่อนการรักษาอาการหรือโรคผู้เป็นหมอมจะต้องมีความรู้เรื่องการตรวจร่างกายประเมินคนไข้ก่อนที่จะลงมือรักษา โดยเฉพาะช่องท้องซึ่งเป็นบริเวณที่มีอันตราย และเป็นบริเวณที่แก้ไขอาการโรคได้ดังนี้

๑. นอนหงาย ลมदानตคุณอยู่ใต้ลิ้นปี่ มีลักษณะแข็งเป็นดาน รู้ว่าเป็นดานลม หรือเถาดาน ปถวีเป็นลมก้อน จะสู้มือ ถ้าเป็นวาโย จะแบ่งเป็นดานลม เถาดาน กระบังลม ลำไส้ใหญ่จะเป็นพรรณตึก ลำไส้ตีบ
๒. ชายโครงซ้าย - ขวา ตรวจดูสายเสียด บางที่เสียดแบบสะดุ้ง ชาติลุม
๓. เนื้อสะดือซ้าย - ขวา ดูธาตุน้ำ อัมพฤษ อัมพาด เส้นจะขอดไล่เป็นจุดไป
๔. ชายโครงด้านขวา ตำแหน่งตับ แบบยวบ แข็ง ไขมันเกาะตับ เป็นปถวีธาตุ เป็นก้อนเลือดเป็นขุรุมะ อยู่ตามซอก ลำไส้ใต้ตับ ชาติดิน
๕. ต่ำลงไปตรวจลำไส้ใหญ่ ดูว่าอาการท้องผูกพรรณตึกมัย บวมมัย ชาติปถวี วาโย
๖. ข้างสะดือซ้าย - ขวา ตรวจตำแหน่งปีกมดลูกเพื่อพิจารณาความผิดปกติบางครั้งมีก้อนเนื้ออกตกลงไปเป็นลูกเทนนิส ผู้ชายถ้าเสียดท้องลมเยอะ
๗. ใต้สะดือส่วนใหญ่อาการจุดท้อง ใต้ท้องน้อย มวนท้อง หัวเหน่าขยับเขยื้อนไม่ได้
๘. ชาติไฟแต่ละลงไปจะร้อน หน้าแดง ตาแดง ผิวงจะร้อนผ่าวๆ ควรพิจารณาว่าควรนวดหรือไม่นวด เช่น ตะคริว เพลิง กระตุกบางเปราะ เส้นเลือดฝอย แต่ละชนิดเดียวก็แตกบางที่เป็นผื่นเข้าประกายตาช ประกายเพลิง
๙. ลำไส้แข็ง ลำไส้พอง พบในคนที่กินน้ำน้อย จะติดสันหลังกดไปไม่เจอเส้น เบื่ออาหารง่าย ท้องลำไส้ไม่ขยับเขยื้อน ชาติดินพิการ

โรคและอาการที่เกี่ยวข้องกับลมอันทพฤทธิ

๑.ลมสังขิ

ลมสังขิ ลมสิกขินี้ ลมกามทุจจริต ลมราคะจริต มักให้เสียตีสี่ข้างสุดทั้ง ๒ ข้าง ย่อมให้บังเกิดซึ่งลมราชย์กษั วาโย ถ้าบังเกิดในองคชาตินั้น เป็นเพื่อกามราคะนั้นหวังเอ็น

ถ้าสตรีเป็นเพื่อโลหิตก็ดี เอ็นในมดลูกวิกาลก็ดี เรียกว่าลมกามทุจจริต ก็ว่า ให้เจ็บเกี่ยวไปเอาสี่ข้างสุด แล้ว แล่นเข้าไปในท้อง แล้วลงมารัดรีงเอาเข้าทั้งสองข้าง ให้นวดแต่ลำสิงเอ็น (เอ็นองค์กำเนิด) จึงคลายแล

สาเหตุ

๑. มีเพศสัมพันธ์มากเกินไป
๒. หักโหมการมีเพศสัมพันธ์
๓. อุบัติเหตุที่ช่องคลอด สิ่งแปลกปลอมเข้าช่องคลอด
๔. วัตถุรัดที่ห้วงองคชาต

อาการ

พบมีอาการเจ็บบริเวณท้องน้อย บวมซ้ำที่หัวเหน่าและปากช่องคลอด มีอาการเจ็บแสบภายในช่องคลอด มีอาการคันในช่องคลอด มีไอร้อนระบายออกจากช่องคลอดร้อน มีมูกขาวขุ่นหรือมูกเลือดไหลออกมาปากช่องคลอด มุกติดตกขาว ในบรูษจะพบมีอาการบวมซ้ำที่ห้วงองคชาต หนึ่งหุ้มองคชาตบวมแดง เจ็บแสบ มีรอยแผลถลอก ตึงหน้าขาลงเข้าเดินไม่ถนัด

สมุฏฐาน

๑.ธาตุดิน ปวดบวมกำแพงโยนี (ปากช่องคลอดบวม) ปวดแสบในโยนีทวารหรือในลำสิงค์ (ช่องคลอดซ้ำบวม) ปวดหัวศีระษะโยนี (ปวดหัวเหน่า) คันมุตฆาฏซ้าย-ขวา (คันที่แคมใน) หัวและหนึ่งหุ้มปลายองคชาตซ้ำบวม มีรอยถลอกรอบห้วงองคชาต ตึงที่หัวเข่าด้านในซ้าย-ขวา

๒.ธาตุน้ำ มีมูกขาวขุ่นหรือมูกปนเลือดไหลออกมา มีมุกติด (ตกขาว)

๓.ธาตุลม มีไอร้อนระบายออกจากมูทวาร (พิษลมออกช่องคลอด)

๔.ธาตุไฟ มีอาการแสบร้อนในโยนีทวาร (ช่องคลอดอักเสบ) อักเสบที่หัวและหนึ่งหุ้มปลายองคชาต

แนวทางการรักษา

ให้นวดแต่ลำสิงค์เอ็นจึงคลาย ให้กดจุดแก้ลมในลำสิงค์ปวดหน้าขา แก้ลมกระไส้กร้อนปวดถ่วงเจ็บท้องตลอดถึงองกำเนิด แก่เจ็บท้องกร้อน กดจุดองควาตซ้าย-ขวา กดจุดมุตฆาฏซ้าย-ขวา คลายแล

วิธีการนวดรักษา

๑.นวดพื้นฐานขาซ้ายและขาขวา แล้วกดจุดแก้ลมกษัยกร้อน (ปวดถ่วงเจ็บท้องน้อยถึงองกำเนิด) ทั้งซ้ายและขวา นับ ๑๕-๒๐ วินาที ทำ ๓ ครั้ง

๒.นวดพื้นฐานขาทำตะแคงซ้าย-ขวา แล้วกดจุดแก้เจ็บท้องกร้อน นับ๑๐-๑๕ วินาที ทำ ๓-๕ ครั้ง

๓.นวดพื้นฐานขาด้านหลังทำคว่าซ้าย-ขวา แล้วกดจุดโรหินี นับ ๑๐ วินาที ทำ ๓ ครั้ง

๒.ลมสรณินิบาท

ลมอันชื่อว่า สันนิบาทนั้น ให้เจ็บศีรษะเป็นกำลังนัก ให้แก่รากลขั้วญ แล้วให้แก่เกลียวคอทั้งสอง ให้แก่เถาหลังทั้งสอง ให้แก่เถาราวคางทั้งสองคลายแล

สาเหตุ

๑. ทำงานหนัก คร่ำเคร่งกับงานมาก
๒. ใช้สมองมาก
๓. อารมณ์เครียด กังวลใจ มีเรื่องคิดมาก
๔. นอนไม่หลับ

อาการ

ปวดตื้อๆ หนักๆ ตรงบริเวณต้นคอ ตึงคอ หลังแข็ง ปวดศีรษะถี่ๆ และรุนแรงมาก เป็นบ่อยๆ จนเรื้อรัง จนมีอาการซึมเศร้า ท้อแท้ เบื่อหน่าย จนสะดุ้งตื่นกลางดึกแล้วนอนไม่หลับ เป็นๆหายๆบางครั้งมีอาการแน่นจุกอก ตาพร่ามัว หัวร้อนคล้ายจะเป็นไข้

สมุฏฐาน

- ๑.ธาตุดินกำเริบ ให้อาการตึงเอ็นปัตตะฆาฏ คอ/บ่า/ไหล่/หลังแข็ง
- ๒.ธาตุน้ำหย่อน ตึมน้ำน้อย ปากคอจะแห้ง
- ๓.ธาตุลมกำเริบ ลมปัตตะฆาฏตีขึ้นเบื้องบน ให้จุกแน่นอก วิงเวียนศีรษะ
- ๔.ธาตุไฟกำเริบ ให้ศีรษะออกร้อน ตาพร่ามัว

แนวทางการรักษา

ให้แก่รากลขั้วญ แก่เส้นเกลียวคอทั้งสอง แก่เส้นเถาหลังทั้งสอง แก่เส้นเถาราวคางทั้งสอง คลายแล

วิธีการนวดรักษา

- ๑.นวดพื้นฐานแขนซ้าย-ขวา กดจุดใต้รากลขั้วญ ๓ครั้ง
- ๒.นวดพื้นฐานหลังซ้าย-ขวา เน้นเส้นเถาหลัง(สหัสรังสี-ทวารี่) ๓เที่ยว
- ๓.นวดคอบ่าไหล่ เน้นเส้นเกลียวคอซ้าย-ขวา กดจุดสันนิบาทซ้าย-ขวานับ ๑๐ วินาที ๓ครั้ง
- ๔.นอนหงายหรือนั่ง

กดจุดเถาราวคางซ้าย-ขวา นับ๑๐ วินาที จุดละ ๓ ครั้ง

กดจุดริมไรมม จุดจอมประสาท นับ๑๐ จุดละ๓ ครั้ง

กดจุดเทพล่ำภุก ถัดจากจุดริมไรมมซ้าย-ขวา ข้างละ ๓ จุด นับ๑๐วินาที จุดละ ๓ ครั้ง

คำแนะนำ

- ๑.พักผ่อนให้เพียงพอ
- ๒.อย่าเคร่งเครียดกับงานจนเกินไป
- ๓.ออกกำลังกายเป็นประจำ

๓. ลมคั้นภาวะ

ลมคั้นภาวะ/คั้บภาวะ เมื่อจับนั้นออกสองหูตึง มีไต้ยีนคั้บสำเนียง ให้แก้บ่นหูซ้ายนั้น

สาเหตุ

๑. หูตึงจากอาชีพ ผู้ที่ทำงานในที่ที่มีเสียงดังมากเกินไปเป็นเวลานาน
๒. หูตึงในคนสูงอายุ เสื่อมตามวัย

อาการ

อาการได้ยินเสียงลดลง ได้ยินเสียงเบา ฟังไม่เข้าใจความหมาย หรือหูดับไม่ได้ยินเสียงเลย

สมุฏฐาน

๑. ธาตุดิน ประสาทหูเสื่อม มีขี้หูสะสมมาก ขี้หูอุดตันในรูหู
๒. ธาตุน้ำ น้ำเข้าหู มีน้ำขังในหู ทำให้หูอื้อ หูตึง
๓. ธาตุลม มีลมพัดออกหูให้หูอื้อ
๔. ธาตุไฟ หูอักเสบทำให้เกิดอาการหูอื้อ หูตึง

แนวทางการรักษา

วิธีการนวดรักษา

๑. นวดคอ/บ่า/ไหล่ ท่านอนคว่ำหรือนั่งขัดสมาธิตามถนัด

*นวดคอบ่าด้านหลังซ้าย เส้นจันทภูสัง เน้นจุดวงหู /จุดหลังติ่งหู/จุดกึ่งกลางหลังใบหูแก้มให้หูหนวกทั้งสองข้าง
กดนิ้ว๑๐-๑๕ วินาที ๓ ครั้ง

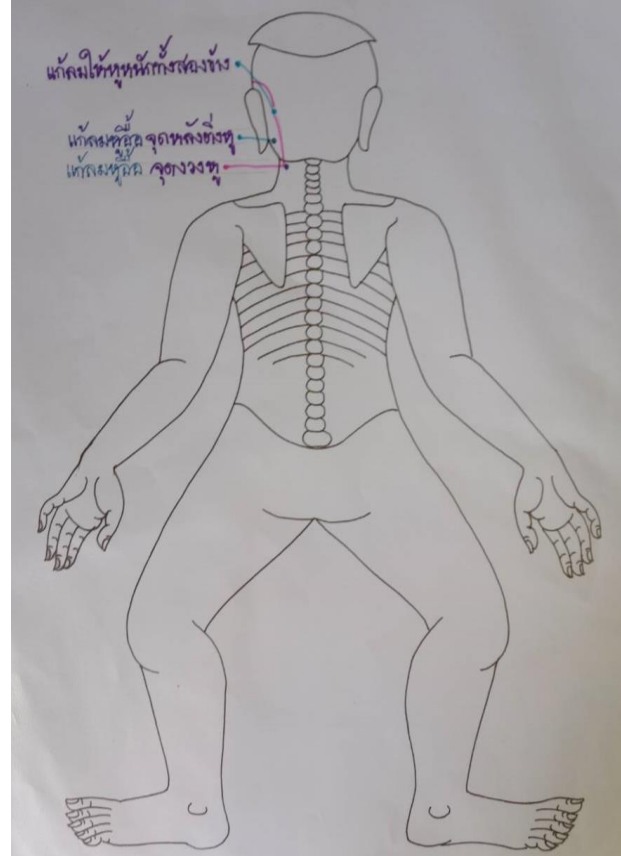
๒. นวดด้านหน้าซ้าย กดจุดเหนือขมับแก้มให้สองหูตึงมีไต้ยีน /จุดแ่งหู/หูหน้าหู

๓. แล้วไปกดนวดด้านขวามือตามข้อ๑.-๒. เพื่อความสมดุลในหูทั้งสองข้าง

คำแนะนำเหตุ

๑. หลีกเลียงจากบริเวณที่มีเสียงดังมากเกินไป
๒. หลีกเลียงอย่าให้น้ำเข้าหู
๓. ห้ามเอาสิ่งแปลกปลอมยัดเข้ารูหู
๔. ไม่ได้ยินเสียงหรือหูดับให้พบแพทย์เฉพาะทาง
๕. ผู้สูงวัยถ้าไม่ได้ยินเสียงอาจใช้หูฟัง

แผนภาพการลงจุดนวดลมคั้นภาวะ

๔.ลมธารกรรม

ถ้าลมย่อมจับให้นอนใช้ชื่อว่า ธาระตรม/ธารกรรม ให้แก่นหูขวา คลายแล

สาเหตุ

๑. บาดเจ็บจากอุบัติเหตุ เช่น จากการคะหุ ฎกกระทกหรือตบตี เล่นพลุหรือปะทัด
๒. ใกล้เคียงระเบิด ทำให้มีขี้หูอุดตันรูหู หูชั้นในอักเสบ
๓. แผลถลอกในช่องหู หรือเยื่อแก้วหูทะลุ

อาการ

จะมีอาการ หูอื้อ หูตึงทันทีหลังเกิดอุบัติเหตุ อาจปวดในรูหูหรือมีเลือดหรือน้ำเหลืองไหลออกจากหู ตามีตมัว

สมุฏฐาน

- ๑.ธาตุดิน มีแผลถลอกในช่องหู เยื่อแก้วหูทะลุ ขี้หูอุดตันรูหู
- ๒.ธาตุน้ำ มีเลือดหรือน้ำเหลืองไหลออกจากหู
- ๓.ธาตุลม มีลมออกจากหูให้หูอื้อ หูตึง
- ๔.ธาตุไฟ มีอาการอักเสบบวมของหูชั้นใน

แนวทางการรักษา

วิธีการนวดรักษา

๑. นวดคอ/บ่า/ไหล่ ทำนอนคว่ำหรือทำนั่ง เน้นเส้นทวารี่
๒. กดจุดวงหูใต้ท้ายทอย (แก้หูตึง) กดนับ ๑๐ วินาที ทำ ๓ ครั้ง
 - กดจุดกลางหลังใบหู (แก้ลมหูตึง) กดนับ ๑๐ วินาที ทำ ๓ ครั้ง
 - จุดเพรียงศีรษะ (แก้หูหนวก) กดนับ ๑๐ วินาที ทำ ๓ ครั้ง
 - จุดหลังตึงหู (แก้หูอื้อ) กดนับ ๑๐ วินาที ทำ ๓ ครั้ง
๓. กดจุดเหนือทศดอกไม้ (แก้หูหนวกกินยาแล้วไม่ฟัง) กดนับ ๑๐ วินาที ทำ ๓ ครั้ง
๔. แล้วไปกดจุดด้านซ้ายมือตามข้อ ๑-๓ เพื่อความสมดุลในช่องหูทั้งสองข้าง

คำแนะนำเหตุ

๑. หลีกเลี่ยงการคะหุบ่อยๆ
๒. หลีกเลี่ยงการเล่นที่ต้องกระทกหรือตบบนหู
๓. หลีกเลี่ยงการเล่นหรือเข้าใกล้บริเวณที่มีการเล่นปะทัด พลุหรือเสียงระเบิด
๔. ถ้ามีอาการปวดบวมอักเสบในหูหรือมีเลือดหรือน้ำเหลืองไหลออกจากหูควรพบแพทย์

๕.ลมเหือด

ลมอันหนึ่งยักมีเจ็บ เมื่อจับให้บิดตัวดูจพิษงูนั้น ให้สันมิหยุดก็ดี ให้แก่ ข้างหน้าและข้างหลัง ขาททั้งสองข้าง และแม่เท้าทั้งสองข้างคลายแล

สาเหตุ

๑. ขาดสารอาหารบางชนิด
๒. อยู่ในอิริยาบถเดิมเป็นเวลานานๆ เช่น นั่งรถทางไกล/ แม่ค้ำนั่งขายสินค้า
๓. โรคประจำตัว อาทิ พิษสุราเรื้อรัง เบาหวาน

อาการ

แขน ขาอ่อนเพลีย เหนื่อยง่าย เบื่ออาหาร ท้องอืดท้องเฟ้อ รู้สึกขา ปวดแสบและเจ็บเสียว เหมือนถูกเข็ม ทิ่มแทงหรือถูกมดกัด อาการตากระตุก บางรายจะเนือกระดูกถี่ๆ คล้ายตะคริว อาจชักหมดสติ

สมุฏฐาน

- ๑.ธาตุดิน ขาหยิกไม่เจ็บ หนึ่งตาดก
- ๒.ธาตุน้ำ เสียงแหบ หอบเหนื่อย ท้องอืดท้องเฟ้อ ตัวเขียว ขาบวม
- ๓.ธาตุลม ตากระตุก ตัวสั่นและเนือกระดูกถี่ๆ ชักกระตุก
- ๔.ธาตุไฟ ปวดแสบ เสียวชา ตับแข็ง ท้องผูก

แนวทางการรักษา

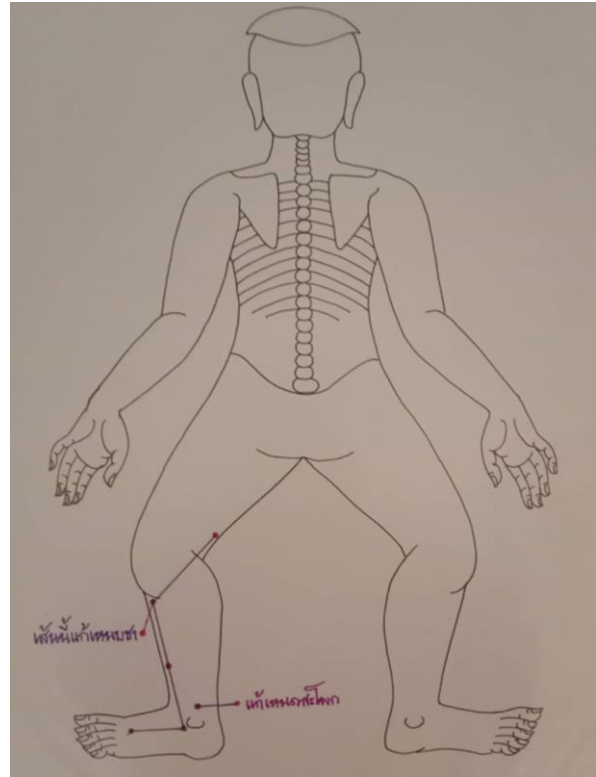
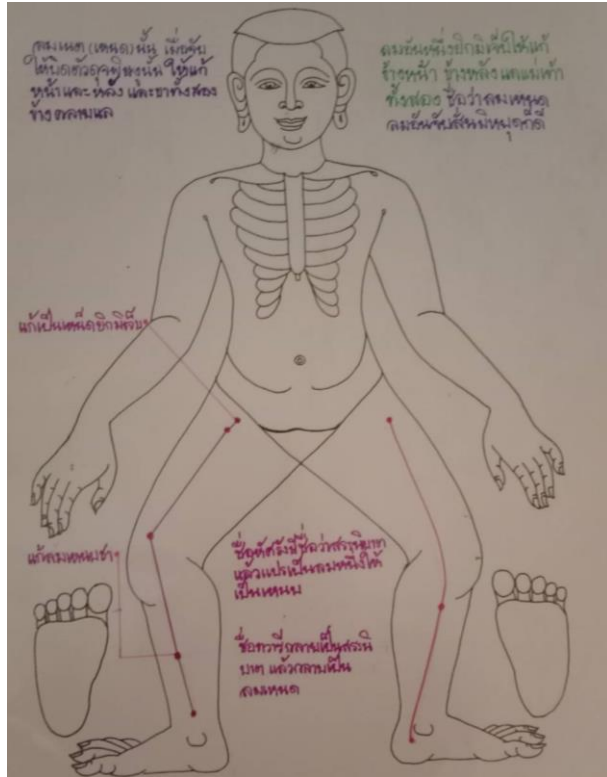
วิธีการนวดรักษา

๑. นวดพื้นฐานขาทำนอนหงายซ้าย-ขวา เน้นเส้นสหัสรังสี-ทวารี
๒. นวดขาด้านนอกซ้ายเสร็จแล้ว กดเน้นจุด ข้างสันหน้าแข้ง จุดเหนือหลังต้นขาใกล้พับเข่า/จุดใต้เข่า/จุดกึ่งกลางหน้าแข้ง /จุดชิตตาตุ่ม/จุดเหนือตาตุ่ม (บนกระดูกหน้าแข้งนอก) นับ๑๐ วินาที ทำจุดละ ๓ ครั้ง
๓. นวดขาด้านในซ้ายเสร็จแล้ว กดจุดขอบต้นขาในใต้ขาหนีบ/จุดใต้เข่าชิตสันหน้าแข้ง/จุดใต้ตาตุ่ม นับ๑๐ วินาที ทำจุดละ๓ครั้ง
๔. นวดขาด้านนอกขวาเสร็จแล้ว กดเน้นจุด ข้างสันหน้าแข้ง จุดเหนือหลังต้นขาใกล้พับเข่า/จุดใต้เข่า/จุดกึ่งกลางหน้าแข้ง /จุดชิตตาตุ่ม/จุดเหนือตาตุ่ม(บนกระดูกหน้าแข้งนอก) นับ๑๐ วินาที ทำจุดละ ๓ ครั้ง
๕. นวดขาด้านในขวา เสร็จแล้วกดจุดใต้ขาหนีบ๒จุด/ จุดมุมหัวเข่า/จุดกลางสันหน้าแข้ง-จุดเหนือตาตุ่ม นับ๑๐ วินาที ทำจุดละ๓ครั้ง

คำแนะนำเหตุ

๑. ทานอาหารให้ครบ๕หมู่
๒. ดื่มน้ำให้มากขึ้นทุกวัน
๓. งดอาหารแสลงสุราของมีนเมา
๔. หมั่นออกกำลังกายตามกำลังที่ไหว
๕. หมั่นพบแพทย์เพื่อตรวจโรคประจำตัว

แผนภาพการลงจุดนวดลมเหต

๘.ลมสะคริว

ลมสะคริว จำพวกหนึ่งเล่า ให้จับแขนนั้นก็ดี เท้านั้นก็ดี ให้แก้มหน้าแข็งทั้งสองข้างนั้นคลายแล

สาเหตุ

๑. ฝืนอิริยาบถเป็นเวลานานเลือดไหลเวียนไม่สะดวก
๒. แคลเซียมในเลือดต่ำ
๓. หญิงตั้งครรภ์
๔. ออกกำลังกายมากเกินไป
๕. อยู่ในที่ทำงานกลางแดดที่ร้อนจัด
๖. สูญเสียเหงื่อจากความร้อน
๗. ผู้สูงอายุ
๘. ผู้ป่วยเบาหวาน ความดันหรือไขมันในเลือดสูง

อาการ

กล้ามเนื้อส่วนใดส่วนหนึ่ง เช่น น่องและต้นขา มีการขดขอดแข็งตัวเป็นลำเป็นก้อน ถ้าพยายามขยับเขยื้อนส่วนนั้นจะยิ่งปวดมาก บางรายเป็นตะคริวบ่อยขณะนอนหลับปวดจนสะดุ้งตื่น

สมุฏฐาน

- ๑.ธาตุดิน กล้ามเนื้ออ่อนแอแข็งขดขอดเป็นก้อนเป็นลำ
- ๒.ธาตุน้ำหย่อน จากเสียเหงื่อมาก ร่างกายขาดน้ำกะทันหัน
- ๓.ธาตุลม ลมอโรตีขึ้นเบื้องบนจากการขดขอดของกล้ามเนื้อ
- ๔.ธาตุไฟ ไพร่ระส่ำระสายเพราะเลือดไหลเวียนไม่สะดวก

แนวทางการรักษา

วิธีการนวดรักษา

๑. นวดพื้นฐานขา เน้นเส้นสหัสรังสี-ทวาริ

๑.๑ นวดขาด้านนอกซ้ายเสร็จแล้ว กดจุดต้นเส้นสหัสรังสีและกดจุดปลายเหนือตาตุ่มนอก แล้วกดจุดข้างน่องใต้พับเข่านอก

-นวดขาด้านในซ้ายเสร็จแล้ว กดจุดต้นเส้นสหัสรังสีและกดจุดปลายเหนือตาตุ่มใน แล้วกดจุดข้างน่องใต้พับเข่าใน

๑.๒ นวดขาด้านนอกขวาเสร็จแล้ว กดจุดต้นเส้นสหัสรังสีและกดจุดปลายเหนือตาตุ่มนอก แล้วกดจุดข้างน่องใต้พับเข่านอก

-นวดขาด้านในขวาเสร็จแล้ว กดจุดต้นเส้นสหัสรังสีและกดจุดปลายเหนือตาตุ่มใน แล้วกดจุดข้างน่องใต้พับเข่าใน

๙. ลมราชย์กัษ

ลมอันหนึ่งมักจับและไอมือออกหรือไอมิหยุดนั้นชื่อว่าลมราชย์กัษย่อมแปรไปเป็นฤศดวง (ริศสีดวงจุมก) ให้
แก้คอและเส้นเกลียวคอทั้งสองข้าง และกำดั้นและบั้นเอวและท้องต่อชายโครง

สาเหตุ

๑. เป็นหวัดเรื้อรัง
๒. ภูมิแพ้

อาการ

มีตึงเนื้อเมื่อจุมกโต แน่นจุมก คัดจุมก หายใจไม่สะดวก เสียความรู้สึกในการรับกลิ่น บางครั้งน้ำมูกเป็น
หนอง พุดเสียงขึ้นจุมก อาจปวดที่หัวคิ้วและโหนกแก้ม

สมุฏฐาน

๑. ชาติุดินกำเริบ ตึงเนื้อจุมกโต
๒. ชาติุดน้ำหย่อน มีน้ำมูกเป็นหนอง
๓. ชาติุดลมหย่อน ไอมีกลิ่นเหม็น เสียความรู้สึกในการรับกลิ่น
๔. ชาติุดไฟกำเริบ พุดเสียงขึ้นจุมก ปวดหัวคิ้วและโหนกแก้ม

แนวทางการรักษา

วิธีนวดรักษา

๑. นวดคอ/บ่า/ไหล่ นวดท่านอนคว่ำหรือท่านั่ง
 - ๑.๑ กदनวดเส้นเกลียวคอซ้าย-ขวา
 - ๑.๒ กດจุดกำดั้นซ้าย-ขวา
 - ๑.๓ กດแนวท้องต่อชายโครงซ้าย-ขวา
 - ๑.๔ กດจุดบั้นเอวซ้าย-ขวา

คำแนะนำ

๑. หลีกเลียงจากบริเวณที่ทำให้ภูมิแพ้กำเริบหรือหวัดไอจามได้ง่าย
๒. หลีกเลียงการเอานิ้วหรือวัตถุไปแคะในรูจุมก
๓. ถ้าตึงเนื้อเมื่อจุมกโตควรปรึกษาแพทย์เฉพาะทาง

เอกสารอ้างอิง

๑. ศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (รัชกาลที่ ๑ และบูรณะปฏิสังขรณ์ในสมัยรัชกาลที่ ๓)
๒. ตำราโรคניתานคำฉันท์ ๑๑ เรียบเรียงโดย พระยาวิเชียรดี (กลุ่มม) อดีตเจ้าเมืองจันทบุรี สมัยรัชกาลที่ ๒
๓. จารึกตำรายาวัตราชโอรสอารามราชวรวิหาร ในสมัยรัชกาลที่ ๒
๔. คัมภีร์แผนนวด ๑ และ ๒ ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวงรัชกาลที่ ๕
๕. คัมภีร์แผนนวด ๑ และ ๒ ในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวงรัชกาลที่ ๕ ภูมิปัญญาการนวดไทยดั้งเดิม
๖. ศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (รัชกาลที่ ๑ และบูรณะปฏิสังขรณ์ในสมัยรัชกาลที่ ๓)
๗. ตำราหมอนวด ๑ และ ๒ ของพระยาพิชณูประสาทรเวช
๘. อาจารย์เจียม อาจารย์เนียม
๙. คัมภีร์แผนนวด ว่าด้วยกำเนิดเอ็นทั้งหลาย ว่าด้วยกองลมต่างๆ ของพระสมุห์ต่วน วัดสุวรรณาราม พ.ศ. ๒๔๖๔
๑๐. ตำราหมอนวด ของพระเวชศาสตร์สุนทร
๑๑. ตำราแพทย์แผนโบราณ ว่าด้วย วิชามอนวด ของ นายร้อยเอกขุนโยธาพิทักษ์ (แทน ประทีปจิตติ)
๑๒. ตำราหมอไทย ยาไทย ของนายเจือ ขจรมาลี และ พ.ต.ต.ปราโมทย์ ศรีภิรมย์ พ.ศ. ๒๕๒๒
๑๓. ตำราหมอนวดแผนโบราณ ของนายผล อนันต์ปิ่น
๑๔. หลักการนวดและจุดต่างๆภายในร่างกายที่ควรนวดขณะเกิดโรค ของคุณแม่บุญเรือน โตงบุญเติม และพ่อกลิ่น